

Globalizazioa edo mundializazioa¹

Xabier APAOLAZA

Giza historia azertzean adituek garrantzi handia ematen diete gizarte modu berriak sortzen direla uste duten momentu batzuei. Honela, besteak beste, XVIII. mendeko ilustrazioa izenez mugimendu filosofikoa eta zientifikoa, edota Frantziako XIX. aldaratze politikoa eta Ingalaterrako Industri Iraultza, edo Errusiako Erreboluzioa izan litezke, gizartea sakonki aldatu omen ziren garaiak. Gaur egun antzeko zer-bait gertatuko litzateke, alegia, gu geu beste gizarte berri baten atarian izango ginateke. Izan ere, Bigarren Mundu Gerra ondoren garaiko adierazgarriak zirenak, gaur egun, ikusi ikusten dugu desgertzen ari direla, eta politikari, kulturari, gizarteari, ekonomiari begira –baita lurrari, biologiarri edo komunikazioari ere– izugarritzko aldaketak ikusita, aro berri baten ataria zeharkatzen ari garela iruditzen zaigu.

Gaur egun pairatzen ari garen errealitate horri globalizazioa edo mundializazioa ohi deritzo. Globalizazioaren izena anglosaxoien alde-

---

1 *EGAN* aldizkariak antolatutako mahainguru batera gonbita egin zidan, Donostiako Koldo Mitxelena Kulturunera, 07-05-04an. Gala "Kultura Globalizazioaren Garaia" izan zen. Globalizazioaren eta postmodernitatearen kontzeptuak laburki adierazte-
ra egokitu zitzaidan. Lerro hauetan, mahainguru hartan esan nuena zabaltzen da eta eskatutakoaren arabera, bi kontzeptu hauek –globalizazioa eta postmodernitatea–
eskatzen duten sakontasunera erabat sartu gabe, estilo deskriptiboan adieraziak dau-
de. Hain zuzen, bi kontzeptu hauek eduki teorikoz eta praktikoz beterik daude, politika-
ren, ekonomiaren eta pentsakeraren eremuak harturik; beraz bi kontzeptu hauei zor
zaie, nik egin dudana bezala adierazpen deskriptiboa soilik baino areago, sakontasun
handiagoa. Izan bedi, merezik balu, Euskal Herritik orain arte arin igaro den –ideien
gaineko beste zenbait eztabaida bezala– eztabaida baten abia puntua.

Eskertzen diot Gillermo Etxeberriari, EHU-ko irakasleari, *EGAN*-eko idazkariari eta jardun-
aldiaren antolatzaileari ekitaldian parte-hartzeko aukera eman zidalako.

Era berean, eskerrak eman behar dizkiot, Jon Urrujulegiri erredakzioan eman zidan
laguntza guztiarengatik.

tik datorkigu eta mundializazioa Europako kontinentetik, batez ere Frantziatik. Baliokidetzat hartu ahal izan arren, zenbaiten aburuz bereizketatxo egin daiteke. Hau da, ezberdintzat hartuz gero, globalizazioa esanez gero adierazi liteke, aspaldi honetako Estatu-nazioen gainetik sortzen eta mundu guztira zabaltzen ari den ekonomia sistema; mundializazioak, ordea, kontuan hartuko luke ekonomia sistema honen inguruan sortzen den egoera politikoa, kulturala, soziala. Jakina, izenez ez dugu eztabaidarik egiten.

Globalizazio ekonomikoak, berezko premiak ditu: munduko ekonomia sistema bateratu batean biltzea; ekonomia, bere osotasunean, finantza arloetara bultzatzea; merkatuen liberalizazioa, finantza-zkoarenak batik bat; finantzetako merkatuak ez zatitzea; eta kapitalen merkatuen alde, ekonomiari buruz Estatuaren artean dauden mugak gainditzea.

Funtsean, merkatuaren legeen bidez, soil-soilik, zuzendu, taxutu eta bideratutako sistema bat da ekonomia. Merkatuaren legeek autoerregulatzeko omen dute merkatu-ekonomia: merkatuaren prezioek, bakarrik, agintzen dute merkatuaren ekonomia, eta merkatuaren prezioak eskaintza eta eskariaren legearen arabera, soilik, sortzen dira. Autoerregulazioak beste aurretiko betebeharrak baditu: salgaien gain jabetza pribatuaren eskubidea eta zuzenbidea, bai eta erabilera askea ere; eragile guztiek eta bakoitzak beren onuraz dihardute, interes partikularren bila, norberaren irabazi-asmoarekin; harremanak, norberarentzat mozkinik handiena eskuratzeko, gizakien artekoak dira. Jarduera ekonomikoak Estatu-nazioa alde batera utziz aritu behar du; diru-sarrera salmentaren bidez, soilik, lortu behar da. Estatuak, bere betekizun politikoetan, ez du onartu behar merkatua eratzeko ezein eragozpenik; neurriak bultzatu behar ditu merkatuaren autoerregulazioa gauzatzeko edo egiaztatzeko.

Anitzak dira merkatuen objektuak –ondasunak, lana, lurra, dirua, artea, informazioa...–, beraz, baita merkatuak ere. Baina denak elkarri lotuak daude mundu mailan merkatu batu batean.

Globalizazioa liberalismo ekonomikoaren azken aldarria da eta Bigarren Mundu Gerraren amaieran kanporatu da. Era definitiboan finkatu du ekonomia kapitalista planeta osoan, merkatuen liberalizazioa eta globalizazioa behartu du eta, ondorioz, halaber erabakitzen du bere baitan hartzen duen esparruko politika, kultura eta gizartearen antolamendua. AEB planetako lehen potentzia ekonomiko eta

militar bezala sendotu du. Globalizazioa da munduaren antolamendu berria: batasun ekonomikoa, baina baita komunikazio-batasuna ere eta herrialdeen elkarrekiko menpekotasuna. Globalizazioaren proiektua da mundu politiko, kultural eta sozialaren sistematizazio eta antolamendu berriak ezartzea.

Mundu osoan eta bereziki Europan eman den globalizazioaren garapen azkarrak baditu izateko bere baldintzak. Ez du bakarrik bere sustrai ekonomikoaren bidez funtzionatzen (enpresaren transformazioak, enpresa multinazional eta transnazionalen agerpena, merkantzien trukea), interkomunikazio fisiko eta birtualak ere bere eragina eman dio. Garraioen iraultzak ordu gutxitan planetaren edozein lekutan egotea ahalbidetzen du; gainera, Interneti esker, posible da mundu osoarekin komunikatu eta planetako edozein guneko informazioa eta ezagutzak denbora errealean jasotzea.

Globalizazioaren hedapen hau, gainera, AEBen eredu eta babesarekin ari da gauzatzen, eta liberalismoaren globalizazio-eredu horren aurka daudenek "pentsamendu bakarra" deitu duten arrazoi eta kulturaren bidez. Pentsamendu bakarra ideologia bat da eta era erradikalean defendatzen ditu ekonomiaren hegemonia, merkatuaren legeak, lehiakortasuna, liberalismoa, finantzaren mundializazioa, lanaren mundu-banaketa, eremu soziala desarautzea, pribatizazioa. Pentsamendu bakarraren ondoan ezarri behar da, halaber, "historiaren bukaera" deitu ideologia. Historiaren bukaera honek defendatzen du ideologiaren borroka bezala ulertzen den gizadiaren historia amaitua dela gerra hotzaren, erregimen komunisten porrotaren eta demokrazia liberalaren garaipenaren ondoren; aukera bakarra, gaur gaurkoz, demokrazia liberala dela, nola ekonomiari hala politikari gagozkiolarik. Aukera honek berekin lituzke laguntza finantzarioak, mediatikoak eta erakunde mundial ekonomikoena eta baita sistema militar baten zaingoa ere. Ideologia hauen defendatzaileak munduaren eskalako merkatu librea agintzen dute, gizakiari aberastasuna, bakea eta zoriona besterik ekarriko ez diona.

Hala ere, ideologia hauek aplikatzeak baditu bere kontraesanak. Paradoxaz, herrialde garatuetan desorekak bideratu dituzte, hain zuzen ere globalizazioak gehien mesedetu behar zituzkeen herrialdeetan: herrialde garatuetan bertan enpresen deslokalizazioak, langile-klaseen banaketa eta desmobilizazioa, ongitasun Estatuaren krisia,

gizabanakoak kontsumoaren subjektu bihurtzea, herrialde aberats eta pobreen arteko desoreka.

Bada, ordea, globalizazioari buruz bestelako interpretaziorik ere, neokapitalismoaren parametro ekonomizistetan oinarritzen ez direnak. Zentzu honetan, globalizazio edo mundializazioaren prozesuan, protagonismoa politikak, kulturak, hiritarrek eta kolektibitateek eskuratuko lukete. Honela, antiglobalizazio eta alterglobalizazio mugimenduak lana zentzu horretan egiteko plataformak lirateke.

Politikan

Azken urteotan, kapitalismoaren baitan gertatzen ari diren aldaketa ekonomiko handiak nabarmentzen dira eta, ondorioz, baita gizartearen sistema osoan sortzen diren modifikazioak ere, hau da, pentsamenduan, gizarte harremanetan eta orobat politikan ere.

XVI. mendean Europan abiatu zen Estatu forma 1648an Westfaliako Bakearekin bete zen. Estatu bakoitzari guztizko Burujabetza esleitu zitzaion bere lurralde esparruan. XIX. mendean liberalismoarekin mamitu zen Estatu-nazioaren forma, Westfaliako itunaren jarraipena baino ez da. Estatu-nazio liberalari dagokio gizarteko instantzia politiko, kultural eta ekonomikoak koordinatzea. Bere hiritarren nortasun komunaren kontzientzia gauzatu eta bizitza errealean txertatzeaz gainera, bere lurraldean eta ekonomiaren arloan planifikazio makroekonomikoa dagokio berari eta guztien ongitasun Estatua ezartzea. Hauxe izango da planeta osoan hedatu beharreko Estatu eredua.

Hau horrela izanik, globalizazioko ekonomia motak eskatzen du Estatuak bidera dezatela politikoa eta ekonomikoaren arteko bereizketa, Estatuak errespeta ditzala autoarauketaren legeak eta ekonomiaren pribatizazioa eta liberalizazioa Estatuaren babesaz areago joan daitezela. Merkatuaren eta honen legeen garapenerako eragozpen gertatu ordez, politikak finantzen, merkataritzaren, lanaren, komunikabideen liberalizazioa erraztu behar du. Azken finean, politikak lagundu egin behar du mugek eta Estatu-nazioaren zailtasunek ezartzen dituzten oztopoak gainditzeko. Horrela bada, Estatu-nazioarekiko ekonomia kapitalistaren liberalizazioa eta mundializazioa eta bere automatizazioa globalizazioaren eskakizuna dira.

Honela, ordea, Estatu nazionalek izan duten rol historikoa ahuldu egingo litzateke. Areago, Estatuaren beraren iraupena ere zalantzan jarriko luke eta baita sistema juridiko-politikoa ere, zeinengan oinarritzen baita demokraziaren sistema politikoa. Estatuak gaur arte izan duen garapenak mutazio sakonak jasango lituzke eta liberalizazioak, pribatizazioak eta supranazionalizazioak gainditua geratuko litzateke. Horrela sortuko litzateke Estatu-sare europarra, edota pentsatu ahaliko litzateke ekonomiaren zerbitzuan legokeen ordena politiko bateratu mundial berri batetaz.

Estatu-nazioen protagonismoaren erorketak, edota bere desgertzeak, demokrazia liberal eta merkatu supranazionalek sistema antagonikoak, hots, faxismoa eta komunismoa erabat menderatzea suposatuko luke. Honek ideien eta ezagutzaren historiaren amaiera lekarke, A. Kojev-en hegelianismo existentzialak 30eko hamarkadan Parisen profetizatu zuen bezala, eta Berlingo harresiaren erorketa ondoren gertatu den bezala.

Errealitatean, Estatu nazionala txikiegia da arazo handiak konpontzeko eta handiegia bere barrua zentralizatzeko. Gainera, arazo hauek gainditu egin dituzte kultura, ekonomia, politika, aldarrikapen, nortasun, osasun eta abarreko erakunde ugariak. Estatu nazionalek ezin dute, adibidez, munduko sare informatikoa kontrolatu. Krisiak jota dauka gaurko Estatu demokratikoa eta ordezkartzan funtsatutako bere demokrazia. Baldintzapen global berriek ingurumen, demografia, biologia, nortasun mehatxuak ari dira gauzatzen eta Estatu-nazioa ez da gai arazo hauei aurre egiteko. Honek guztiak eskatzen du soluzio parte hartzaileagoak aurkitu beharra dagoela.

Teknika

Hirurogeita hamarrekoez gero, herrialde aberatsen eredu industrialaren eredu informazionalak ordezkatu du. Garapen industrialaren ereduak gizarte industrialaren ekarri zuen bezalaxe, informazioaren garapen ereduak informazio gizartearen bideratu du.

Paradigmen aldaketa hau teknologia berriek ekarri dute, aldi berean gizarte globalaren arrakastarako baldintzapenak egokituz. Aldiuneko komunikazio globala bideratu duten sistema iraultzaileak agertu dira eta halaber zientzia berriak ere –botere erlazioen siste-

man azaldutako aldaketa ahantzi gabe-: informatika, zibernetika, iraultza digitala eta telekomunikazioena, biologia berria, garraio-sistemak, munduko besteekin harremanak instante berean gauzatu ahal izatea.

Berrikuntza teknologiko eta zientifiko hauek guztiek Estatu-nazioaren ahuldura dakarte. Estatu nazionalek ezin dute sare informatiko mundiala kontrolatu, zeren eta etengabeko sarbide inmaterial, zuzen eta bizkorra, eta batzuetan bat-batekoa ahalbidetzen baitiete, mugez gaindi, gainerako biztanleei.

Bestalde, globalizazio ekonomikoaren zerbitzuan dauden gaitasun handiko teknika eta zientzia boteretsu hauek balirudike pentsamenduren baten eta, era orokorragoan, kultura uniforme mundialen baten sorrera ezingo dutela inola ere eragotzi.

Gizartea

Lurbira osoko mezu eta merkantzien zirkulazioaren aurrean, gizarte teknologiko postindustrialean, hau merkatu neoliberalaren murrantz erabat antolatua egonik eta militarri zaindua, irudika daiteke gizarte globalizatu bakarra iristea. Bestela esateko, merkatu postindustrial baten ekonomia posible izango litzateke oinarritzat merkatu-gizarte postindustrial izatekotan bakarrik. Gizarte mota honek komunikazioaren mundializazioa eta uniformizazio sozialaren prozesua eskatuko litzuzke. Honela bizitzaren uniformazio estilo bakar batek planeta osoa hartuko luke bere baitan ohitura sozialetan, kontsumoan, instituzioen funtzionamenduan, mentalitateetan.

Merkatu ekonomian, politika eta gizartea instituzionalki merkatutik bereizita daude, baina beren konfigurazioa eta dinamika merkatuak zehazten ditu: gizartea merkatuaren laguntzaile bezala kudeatzen da. Kontrol ekonomikoa merkatuak hartzen duen gizarte honetan, gizartea eta gizabanakoak sistema ekonomikoaren menpeko bihurtzen dira. Merkatua da azken finean arauak zehaztu behar dituen.

Globalizazioaren azterketek kuestionatu egiten dituzte modernitate industrialari buruzko dogma zaharrak. Halaber jartzen dituzte zalantzan modernitateak proposatu eta beti goranzko eboluzioa izan behar duten parametroak. Ez da orain diskurtso egokia aurrerapena,

arrazionalizazioa, demokrazia, ongitasun Estatua aipatzea. Gaurko gizartean, aldaketak ez lirakeke beti gorantz egingo lukeen eboluzioaren emaitza. Orain, perspektiba pragmatista batetik ikusita, gizartea sarean antolatua kontsideratzen da, non dena interferitua baitago, eta aldaketa posible ugariel irekia, baina beti globalizazio ekonomikoaren menpean.

Gizarte kapitalistak bere arrakasta planetaren eskalan hedatzean oinarritu zuen, Estatu-nazioak eratzean, arrazoi eta aurrerapenak jainkotutako garapen teknologikoan eta gizartea bere parametroen arabera artikulatzean. Esan behar da gure aurrekoa biziki azkar ari dela aldatzen. Gizarte berrian, ekonomia, politika eta kultura elkarrekiko eraginaren harreman-sare baten barruan leudeke, eta nahiz eta bakoitzak nolabaiteko bere autonomia mantendu, merkatu-ekonomiaren legeen zerbitzura leudeke. Ezinezkoa dirudi gizarte sistema berri honen aurka asaldatzea.

Kultura

“Kultura” hitza era holistikoan hartzen dugu Tylor-en definizioari jarraiki. Baina nolahi ere ez da ahantzi behar bere erlazioa ekonomiarekiko, politikarekiko eta batez ere pertsona garatzen den gizartearekiko, non subjektuak ekoizten dituen ondasun materialak, arauak betetzen dituen, kohesioz sozializatzen den, ideal abstraktu eta baloreak partekatu eta ekoizten dituen eta non kulturak dena sentiduz eta koherentziaz janzten duen. Krisialdian, ziurtasun eta erreferenteak behar direnean, kulturak imaginario kolektiboak eta unibertsal sinbolikoak mantentzen ditu eta baloreen egitura bezala balio du eta komunitateari eta gizabanokoei sentidua ematen die.

II. Mundu Gerra amaitu eta hirurogeita hamarrekoen hamarkada arte, gerra jasan zuten herrialdeetan fenomeno bikoitz bat gertatu zen.

Alde batetik, XX. mendeko Europako gerren munstrokeriek –Auschwitz barne– eta Estatu estalinistaren totalitarismoa aurkitzeak –geroago agertuko ziren gulagak–, zalantzan jarri zituzten hainbat ideia, hala nola aurrerapena, razionaltasun zientifiko-teknikoa, ideologia askatzaileak. Hauek guztiak gizadiaren gidaritzat ziren hartuak, eta berek natura menderatzea espero zen, gizakien bizitza material eta

espiritualaren baldintzak hobetzea. Ideologia eta razionaltasun salbatzaileekiko krisia eta eszeptizismoa izan ziren jasotako jaraunspena.

Beste aldetik eta aldi berean, Mendebaldeko Europaren berreraikitze bete-betean, ekonomiaren berreskuratze eta zabalkunde baten aldia hasi zen; teknikaren garapena azeleratu egin zen; funtsezko alorretan osasun tratamendua kualitatiboki hobetu zen; ikus-entzuzko metodoak eta komunikabideak hedatzen hasi ziren.

Ekonomiaren garapen eta aurrerapenak, tenikaren, osasunaren, komunikazioen munduan, aldaketa sakona ekarri zuten giza praktikan eta europarren mentalitateetan, hau da, europar kulturarentzat orientazio-parametro berriak sortu ziren.

Gerra amaiturik, bultzatu zen ereduak –berria ez izanik ere– bere diskurtso politikoa askatasuna, demokrazia, giza eskubideak aipatzen zituen, denak ere letra larriz irudika ditzakegun hitzak; eta esplotazioa, menperatzea, agresioa, totalitarismoa kondenatu egiten zituen. Halaber pentsatzen zen, era abstraktuan beti, aurrerapen eta, konkretuki, aurrerapen industrial eta zientifiko-teknikoan. Garapenak hasiera batean ibilbide espaziala ukan zuen eta suntsituta zegoen Europako Estatuak hartu zituen bere baitan, baina bere asmoek planeta osoa zuten helburu. Garapen honek esparru sozial eta kulturean bere erritmoa azeleratu egin zuen, ohituretan iraultza ekarriz. Hain zuzen ere, urteak pasa ahala, mendeetan zehar gidariak izan ziren erreferente material eta sinbolikoak desagertu egin ziren; sinesmen erlijiosoak eta familiaren instituzioa afektatuak gertatu ziren; kanpo-lurretan exodoak aurrera egin zuen; gerra-garaiko itoaldiak aherentzi egin ziren –nahiz eta intelektuak batzuk gizakien absurduaren kontzientzia mantentzen saiatu– eta ongitasuna, zoriona eta aisialdia nahieran gozatzea ardatz zuten mentalitate eta praktika hedonistak onartu ziren. Kontsumo gizartea eta masen kultura izango dira geroz eta trinkoago bilakatuko den klima, non murgilduko den gizarte postindustrialia.

II. Mundu Gerraren ondoko garapen ekonomiko eta ekoizpen industrialia medio, Europako Estatu liberaletako hiritarrek lehenengo aldiz izango dute gainezka beren esku ondasunen gozamina. Merkaturako objektuen sistema bat da. Botere ekonomikoak psikoanalisi, psikologia soziala, inkestak, estatistikak, pentsamendu zehatz bat baliatuko ditu, desio eta giza praktikak sortu eta garatzeko, goihelbu-

rua hiritarren kontsumo masiboa izanik. Honela bada, kontsumoan murgilduriko gizarte baten aurrean ginatekeen. Gizarte honek, kapitalismo aurreratu baten mesedetan, onartuak zituzkeen kontsumo masibora, hots, kontsumismora akuilatzen zuten ideologia, kodeak, sinboloak, eta mitoak. Kontsumo-gizartea eta masa-kultura elkar loturik daude; biak elkarren babes garatzen dira parametro berek bultzaturik.

“Masa-kultura” kontzeptua ulertzea zail gertatzen zen “masak” eta “kultura” terminoak anbiguoak zirelako. Nolanahi ere, azpimarra daitezke II. Mundu Gerra amaitu ondoko lehen hamarkadetan agertzen hasi ziren aspektu batzuk. Komunikabideen eragin eta garapen planetarioari esker (prentsa, irratia, telebista) eta halaber kultur industriei (zinema, diskoa, liburua), hasiera batean europarra izan arren, planeta osoa bereganatu nahi zuen kultura-tipo bat diseinatzeari ekin zitzaion; kultura honek hautsi egin zuen “eliteen kulturen” eta “masen kulturen” arteko bereizketa; merkatu-gizartean murgilduriko kultura mota da; haren konfigurazioak eredu iparramerikarrak jarraitu zituen. Informazio-bideen mezuak ziren masa-kultura sortu eta itxuratu zutenak. Komunikabideek ekiteko moduak bideratu zituzten, mundu sinboliko eta imaginario kolektiboak, behar eta gustuak sortzea ahalbidetu zuten eta hau guztia era unibertsalean onartu behar zen merkatuko interes eta legeen arabera, planetaren eskalan eta era homogeenan. Gisa honetan, masa-kultura kultura global bilakatuko zen.

Hirurogeita hamarreko hamarkadaren ondoren, informatika eta telekomunikazioen iraultzarekin, ikus-entzunezkoen garapena, Internet agertzea, mundu birtuala eta sareko gizartea, masa-kultura lurbera osora proiektatu zen gizarte informatizatuaren itxuran, komunikazio eta merkatuaren paradigma berriak gidaturik. Komunikazioa-jakintza eta arrazoiaren barreiatzaile bezala obskurantismoari kontra-jarririk— esparru pribatu eta instituzionaletan liberatzaile gisa aurkeztu zen. Baina merkatuak, bere aldetik, hots, bere legeek alor sozial, politiko eta kultural guztiak kontrolatu eta zurgatu zituen. Ondorioz, kulturak merkatuak beharturiko baldintzapen berriak onartu behar izan zituen.

Jakina, merkatu postindustrial baten ekonomiak funtzionatuko badu, sarean antolatutako gizarte postindustrial bat behar du, non mezuak eta merkantziak Estatu nazionalen oztoporik gabe zirkulatu

ahalko duten. Horrelako gizarte batek, noski, baldintzapen sozial, politiko eta ekonomiko berriei egokituriko mentalitate eta kultura behar zituen. Merkatu liberalak globalizazioa eskatzen du eta gainerakoei globalizazio esparruak inposatzen dizkie. Kulturak masa-kultura mundiala izan beharko du. Honek baloreen mota berria dakarkio gizarteari, itxuragabeko lehian, indibidualismoan eta lotura sozialen ukazioan oinarritutako kultura, non kultura zibikoak ez lukeen inolako baliorik izango.

Globalizazioaren botere ekonomikoak ez ditu mugak ontzat ematen, ez die nazioei burujabetzarik aitortzen, bost axola zaizkio kulturak. Mortasun kulturalen defendatzaileei kontrajarriz, merkantziaren ideologoen produktu oro, kulturala izan nahiz ez, merkantzia hutsa dela defendatzen dute. Ekonomiari arrotz gertatzen zaizkiola uste izan daitezkeen alorrak ere, hala nola, erlijioa, desioa, kirola edota aisialdia, eskaintza eta eskaeraren legeek irentsiak gertatu dira. Honela bada, gizabanakoek libre bezala jardungo lukete sormen edo balorazio kulturaletan edota pentsamendu edo imaginarioarekiko atxikimenduan. Baina autonomia hau merkatuaren menpeko litzateke, non araua konkurrentzia librea litzatekeen.

Neoliberalismoak, merkatuko legeen agindupean, kultura eredu jakin bat inposatzeko misioa dauka, "pentsamendu bakarra" deitua den pentsamendu eredu jakin bat derrigortzea. Gizartea, politika eta kultura hain zorrozki afektatuko lituzke, non zibilizazioaren aldaketaz mintza baikaitezke.

Nazioarteko kapitalaren boterearen zirkuluetan sortutako ideologia da pentsamendu bakarra. Xede unibertsalak ditu. Ideologia hau hedatzen dute munduko informazio ekonomikoaren agentzia eta organoek. Eta etengabe errepikatzen dute masa komunikabide handiek eta egia bihurtu. Ideologia honen baitan merkatuaren eta neoliberalismoaren kriterioa nagusitzen zaie politikari eta mundu sozial eta kulturalari. Bere kontzeptu guztiek mundu mailako merkatu librearen ekonomia dute hizpide eta ez ditu kontuan hartzen inolako eragozpenak ez eta beste esparruetako interdependentziak ere. Kapitalaren etekina du bakar-bakarrik xede eta orobat lan-indarren botere eta interesen kalte-galerak. Pentsamendua, desioak, kultura, erlijioa, zientziak, sorpenak, natura merkantzia hutsak dira. Errealismoaren, arrazoiaren, erantzukizunaren, modernizazioaren, etengabeko gara-

penaren izenean mintzatzea simulakro bat da, esan nahi baita, edukirik gabeko itxura.

Pentsamendu bakarraren ideologiaren garaipenerako masa komunikabideak kontrolatzea ezinbestekoa da. Multimedia eta gizarte postindustrialaren garapena agertzea eta beren bilakaera ikusgarria elkarrekiko inplikazio eta dependentzia duten fenomenoak dira eta pentsamendu bakarraren zaleek eta propagandistek ezin dute inola ere zalantzan jarri elkarrekiko dependentzia hau. Halaber ezin dute zuzenetsi informazio teknologien potentziala desbidera dadin ideologia honen aurkariak emantzipazioa, kultura, espirituaren askatasuna, gizakien kultura zibikoa deitzen dieten bideetara. Hala ere, pentsamendu bakarraren ideologiaren boterea hor egon arren, honek ezin du ekidin globalizazioaren baitan interes homogeenak eta partekatuak ez dituzten taldeak aurkitzea. Hauen artean teknologia informatikoen eta komunikabideen multimedien (ordenagailu, telebista, telefonia eta hauen gaindi batez ere Interneten) funtsezko sektoreen kontrola eskuratzeko borroka ematen da. Baina kontuan izanik AE-Ben hegemonia eta kontrola teknologia berriei eta multimediei buruz, hor jarraitzen du iparramerikarrek era globalean inposatzen duten dependentzia eta morrontzaren arriskuak.

Interneti etorkizun sakratua aitortzen zaio. Ziurtzat jotzen da komunikazio eta informazioaren teknologiak eta batez ere Interneten mundua menperatuko dituenak ondorioz bere menpean izango dituela etorkizunean gizakiak; hiritarraren solaskide bakarra izango dela eta berak soilik hornituko dizkiola berriak, aisialdia, kultura, zerbitzu profesionalak, informazio finantzarioa eta ekonomikoa; mentalitate, desio, behar eta ohiturak sortuko dituela; giza ezagutza eta jakinduriaren forma eta izaera aldatuko dituela. Gaur egun, garai berri baten atarian ginateke.

Honela jaio da pentsamendu bakarraren ideologiak akuilatu duen proiektu baikorrak bideraturiko utopia, informazioaren teknologietan oinarriturik. Momentu honetan aipatu utopiaren hasieran ginateke eta haren etorkizuneko arrakasta itzulezina litzateke.

Gaur bizi dugun aroan mendebaldir zibilizazioaren funtsezko aspektuak erortzear daude. Pentsamendu bakarraren ideologiaren defendatzaileen baikortasuna eta balore berrien aurrean momentuko intelektualek erantzun bat emateko erakusten duten ezintasun eta nahasmena oso bestelakoak dira. Parametroak galtzen ari den aro

honetan hala nola mendeetan zehar gizakiaren jarraibidea izan diren aurrerapena, zientzia edo ideologia liberatzaile handiak, eta informazio eta merkatuaren hegemonia diren paradigma berrien agerpenak, historikoki gizartearen eredu izan diren pertsonaia haiek gaur gutxiengoaren magalean aurkitzen dira. Oraindik ere gogoan daukagu intelektual engaiatuaren oroitzapena, ez hain urrunekoa baina beste garai batzuetakoa dirudiena, gaur hain zuzen ere ia ageri ez dena. Intelektualen presentzia eta eragin soziala gainbehera doa, agian globalizazioak behar ez dituelako.

Beren ordez gizarte postindustrialia litzateke gizakien arteko berdintasuna lortuko duena. Masen kontsumo eta kulturak eta merkatuaren legeek ekar dezaketen berdintasuna. Beren baitan emango litzateke gizakien berdintasun utopikoa. Hauxe litzateke historiaren amaiera, pentsamenduaren azkena. Intelektualek ez lukete zer eskainirik, eta hona hemen beren arteko anitzen desertzioaren zioa.

Badirudi intelektual asko zoritxarreko patu horren aurrean etsita daudela. Hain zuzen ere, intelektual gehienak ausente daude informazio eta jakintzaren iturri diren teknologia berrien aurrean, ekonomiaren mundializazioak aztoraturik, ingurumen degradatuaren, kultura eta identitateen desagertzearen aurrean ahalmenik gabeko lekuko bihurturik, erakunde handiekiko sinesgaitz, egiaren sortzaile diren bitartekarien aurrean elbarri, eta boterearen estamentuetan inolako zigorrik gabe ematen ari den ustelkeriaren aurrean desmoralizaturik.

Intelektualen presentzia eta eraginaren ezabatze prozesu honek kontrastea sortzen du duela gutxi arte onartua zuten pisuarekin. Onartua zuten gizadiaren gidari laikoak izatearen rola eta beren baitatik espero ziren natura menderatzeko eta bizitza material eta espiritualaren baldintzak hobetzeko jarraibide orientagarriak.

Gaur, ordea, intelektualekiko eszeptizismoa da jaun eta jabe. Eta ez bakarrik intelektualen beren mugagatik, ez baita gauza handirik espero beren baitatik. Intelektual engaiatuaren rola desagertzeko dauden presioez gain, intelektuak askok, bere historia propioaz, kontsumitua du bere prestigioa, indibidualismoan murgildurik, simulakro estetikoak besarkatuz, beren interesak leunduz, boterearen bridak menderatzen dituztenei aurre egin ordez beraiekin kolaboratuz. Horra hor errore propioak eta konplizitateak. Eta haien ondoan, halaber dira aipatu beharrekoak gaurko gizarteaz aztertzean, nahiz eta bai

kritikatu ustez salbatzaileak izan diren diskurtsoak, ideologiak eta razionaltasunak, erabili duten diskurtsoa kriptikoa eta elitista izan delako, paralisia baino sortu ez dutenak –kritika-molde honek maiz jotzen ditu postestrukturalismoa eta postmodernitatea–.

Hala ere, gizartea kontziente da aldaketa sakon baten garaian murgildua aurkitzen denaz, baina ez du argi ikusten aldaketaren arduradunek norantz daramaten. Gizakien bizitza eta pentsamendua elikatzen duten kulturak, imaginario kolektiboak, mundu sinbolikoak aldatzen ari dira. Ziurtasun zaharkituak berrikusi beharra dago, praktikei buruz gogoeta egin eta parametro berriak ulertzen saiatu. Erabakiek borondateen arabekoak izan behar dute eta ez merkatu globalaren arauen arabekoak. Errealitate honen aurrean, intelektual *engagé* gaur ere beharrezkoa da.

Beharrezkoa da intelektualek aurre egitea merkatuaren legeak edo merkatuaren zerbitzura dauden zientzia eta politika, egiaren eta etikaren sorburu izatea defendatzen dutenei.

Zalantzarik gabe esan daiteke gaurko intelektual inplikatuak ez direla Sartreren garaikoak bezalakoak izango. Behetik gora politika egiteko, kultura egiteko era berriak sortzen lagunduko dutenak izango dira, hots, pentsamendu bakarrak barreiatzen dituen molde sozialekiko ezberdinak liratekeen beste batzuk behetik gora proposatzea glagunduko dutenak. Bada gaurko marko demokratikoa eta bere demokrazia ordezkatzaila sistema parte hartzaileago batekin gainditu beharra dagoela dioenik.

Oharren bat edo beste

Alde batetik, globalizazio edo mundializazioarekin herrien arteko dependentsia areagotuko litzatekeen garai batean sartzen gara; eta beste aldetik, komunitate global bakarreko partaide izatearen hautesmate subjektiboa indartuko litzateke. Uste honetan, proiektua utopia eginezin bihurtzen duten paradoxa sail bat ematen da.

Errealitatea baldin bada globalizazioa ezberdintasun kultural, politiko, sozial eta ekonomikoekin aurrez aurre aurkitzea, orduan errepikatu nahi den esperientzia jada gatazka iturri izan da eta izaten jarraitzen du, kasu anitzetan gaur arte bezala arazoak konpondu gabe: komunitate planetario baten barruan partizipazio indibidual eta

nazionala erreklamatzeko da, zentroa eta periferiaren arteko oposizioa kontuan hartu gabe.

Kulturak, erlijioak, hizkuntzak, imaginarioak, familiak etab. uniformizatzeko asmoa, dibertsitatea ezabatuko lukeen gu planetario batera iristea ezin burutuzko helburua da –nola eta ez den unifikazio formal hutsa, nominala, erretorikoa–; Estatu-nazioen garai kolonialista eta zesarismo zentralistaren ideologia unibertsalista eta inperialisten errepikapena besterik ez litzateke, baina eskala handiagoan burutua. Politikan eta kulturen pentsamendu bakarraren ideologia eta asmo globalizatzaileak neoliberalismoaren utopia dira, berez sostengatu eta autoarautu ezinezkoa, sobietar sistemaren porrotaren ondoren erreferente bakar bihurtu den garaian.

Hala ere eta paradoxaz, globalizazio ekonomikoak dakarren Estatu liberalaren ahultzeak eta aro postmodernoko mugimendu sozial asaldatzaile eta identitarioak globalizazioaren aurka gauzatzen ari diren oposizioak ateak ireki dizkiete –eta honetan pentsamendu postestrukturalista kolaboratzaile izan da– aldarrikapen sozial eta minorizatuari, Estatuaren hertsaduretatik partzialki liberatuak izan direlarik. Honelaxe sortu dira edota indartu mugimendu bakezaleak, feminisak, ekologistak, identitarioak.

Globalizazioak, ikuspuntu batetik, atzeraezina dirudi eta, gainera, demokrazia eta identitate kosmopoliten baitan sinestarazi egiten du; baina beste perspektiba batetik begiratuta, aniztasuna eta ihes zentrifugoarekin bulkada produzitzen du, esan nahi baita, botere-zentroak errefusatu nahi izatea.

Bestalde, globalizazioak –proiekzio planetarioa duenez– lege ekonomikoak unibertsalak direla ziurtatzen du eta beste zeinahi aspekturen gaindi ekonomiari bakarrik dagozkiola. Honela bada, eskaintza eta eskaeraren legeak arautzen duenaren menpeko litzateke dena. Honela merkatuak erabakiko du itsu-itsuan gizakien patua eta haien ingurune naturala, erakundeak, kulturak eta halaber erabakitzen du gizarte eta naturaren suntsipenaz.

Nahi da edota batzuek uste dute komunitate politiko supranazionala eraikitzeko prozesu bat dela. Baina geroz eta independenteago eta oligarkikoagoa den egitura global honek ezingo luke ekidin botere ekonomikoaren zentro desberdinak egotea eta beren ezberdintasunak onartzera behartua aurkituko litzateke.

Neokapitalismoak bultzatzen dituen masa-kulturaren industriek, gainera, produkzio eta kontsumoaren forma industrialean antolatzen dute kultura, sormen guztia esterilizatzen saiatzen dira eta ideala bezain irrealak den giza neurri baten bidez nahi dute homogeneizazioa behartu. Baina produkzio kulturalak ez dira besteak bezalako produktu komertzialak, nahiz eta merkatuko beste edozein produktu bezala funtzionatu. Obra kulturalak ez dira salerosgai hutsak. Aisialdi eta irudi-industriek, obra artistiko, literario eta musikalek merkatuaz haratago dute beren eragina, beren helburuek biziki erraz gaintzen dute mundu ekonomikoa, eta ez dira mugatzen beren erabiltzaile zuzenak direnen baliabide pribatu eta interes pertsonaletara bakarrik, aitzitik komunitatea bere osoan afektatzen dute.

Bestalde, masa-kultura kezkarriak ez ditu bete berari buruz egindako aurreikuspenak: aisialdiaren esparrua, sormen artistikoarena, literaturarena erabat inbaditzea. Soziologoak konturatu direnez komunikabideen ondorioak ez direla uste izan den bezain mekanikoki efektiboak, terminoaren erabilpenak galdu egin du gaurkotasuna.

Internet amaraun bat da zeinak ametsaraz baitezake giza komunitate harmoniatu eta planetario baten utopia lortu daitekeela, non informazio partekatuak giza harremanak batzeko balia dezakeela, non elkartasuna emango den gizakien arteko ezagutza eta portaera perfektionatzeko. Horregatik kontsidera daiteke jakintza garatzeko bote-re handiko tresna bezala. Neoliberalismoaren programak, ordea, egiaztatu ahal izan du informazioa, beste ezer baino areago, merkantzia bezala dela kontsideratua eta ez pertsonen arteko diskurtsoa informatu eta argitzeko bitarteko bat; hemendik segitzen da masa informazio eta komunikazioen tresnek pentsamendu bakar-raren ideologiaren menpe egon behar dutela. Globalizazioaren utopiarekiko kritiko izatearen perspektibatik, ordea, eta hiritarren kulturak, elkartasunak eta giza libertateak defendatzea bilatzekotan, pentsatu beharra dago multimedia eta bereziki Internet beharrezko liberazio-tresnak direla eta ezin direla neoliberalismo ekonomikoaren boteredunen eskuetan utzi.

Globalizazioaren gizartean areago planteatzen da perspektiban mestizaje kulturean baino, espazioan eta denboran lokalizatutako kulturen aniztasunetik fluxu global eta atemporalak litzuzkeen kultura bakar baten denborara igarotzean, "birtualitate errearen kulturara" igarotzean.

Postmodernitatea

Argitzeko eten bat egin asmoz, postmodernitateari buruz zirriborro bat deskribatzerakoan, eta ontzat emanik errealitatearen deskribapena jada badela errealitatearen azterketa bat ere, aurrez ohartarazi nahi dugu postmodernitateak gaurko errealitate globalizatzailea adieraz dezakeela. Haren baldintzapean –“baldintza postmodernoak”– murgildurik aurkituko litzateke gizakia, baina halaber adieraz ditzake pentsamenduaren beste edozein esparrutatik errealitateaz egin daitezkeen azterketak ere, filosofia postmodernoak egiten dituenak adibidez.

Prebentzioz komeni da “modernitate” hitza erabiltzeko hainbat aspektu eta bere eboluzioa oroitaraztea. “Modernitate” hitzak hainbat errealitate adieraz ditzake erabiltzailearen arabera. Alemanian, modernitateak razionalismoa eta ilustrazio filosofikoa bilduko lituzke bere baitan; Frantzia, aspektu estetiko eskuratuko luke, Charles Baudelaire-ekin hasi eta abangoardia artistiko, arkitektoniko eta literarioak korrituz; Italian eta Espainian, zentzu historikoa luke eta Bepizkundearekin hasitako aroa azalduko luke; Amerikako Estatu Batuetan, modernitatea estilo arkitektoniko bati aplikatuko litzaioke eta abangodiaren barruan. Postmodernismoan nagusi den aspektu filosofikoak razionalismo eta ilustrazioaren ikuspuntua nabarmenduko liguke. Baina, postmodernismo hitza aztertu nahi badugu, “post-” aurrizkia eta “modernitate” hitza zehaztu behar dira.

“Post-” aurrizkiak, lehen begi-kolpean, zentzu kronologikoa dauka, historiko-tenporala, baina baita aurrerapen eta gainditze nahia ere. Estrukturalismoak ekindako bideari jarraituz, ordea, kategoria hauek ez dira egokiak postmodernitatearen esparruan, zeinak arbuaitu egiten baititu mendebaldeko pentsamenduaren kontra historiko handiak, historiaren nozio tradizionala eta baita modernitatea bera ere dagokion osotasunean. Modernitatea bukatzea du xede, ez ahanzte, jakinik ez dela posible pentsaera berriak lortzea bizikide izan dugun kulturaren iragana kontuan hartu gabe. Honela bada, aintzakotzat harturik jatorriaren mugak eta lekua, postmodernitatea izango litzateke pentsatzeko forma berriei atea irekitzea beste sentsibilitate baten esperientziarekin. Bestalde eta ikuspegi orokorrean, modernitateak pentsamendu eta kultura-mota bat adieraziko liguke, oinarritzat harturik mendebaldeko arrazoibideak behar duela

gizartearen prozesu liberatzailea funtsatu. Mugimendu kultural zabal bat hartuko luke, mugimendu filosofiko, literario, artistiko, historiko, erlijioso, politiko eta ekonomikoa, hots, ilustrazioaren eta europar razionalismoaren ideiak, postmodernismoa haien baloreak, helburuak, garapena eta errealizazioak kritikatzeko, zuzentzen edo ukatzen salatzen delarik.

Modernitatea, ikuspegi orokorrean, ulertu behar genuke pentsamendu eta kultura mota bat bezala, oinarritzat harturik mendebaldeko arazoibideak izan behar duela gizartearen prozesu liberatzailea burutuko duena. Argien Mendean, ilustrazioak garatu zituen Europarako eragin handiko pentsamolde eta ideologiak –gero denboraren poderioz, liberalismo ekonomikoa zela eta planeta guztira zabalduko zirenak–. Pentsamendu aldetik, laburki esanda, Arrazoiak denon gaitetik jabetasuna du. Arrazoiaren espiritua oinarritzeko eta jabetasunezko indar guztien muintzat hartzen da. Arrazoiaren berdina da kultura, herri, gizaki eta garai guztietan, eta berezko esentzia edo izana arrazoiduna izatean datza: Arrazoiaren berez arrazoiduna da. Arrazoiaren bere buruaren jabe da: autonomoa, ez heteronomoa, kritikoa eta analitiko, sekularra. Arrazoiaren xedea ilustrazioan, burujabetzan eta askatasunean datza. Hori dela eta, Jainkoaren eta gizakiaren arteko harremanak erabat aldatzen dira. Pentsamendu teologikoaren oinarritzeko ideia batzuek beste ordenu batera aldatzen dira, ordenu sekularrera. Jainkoa gizakiaren oinarria eta zentzuaren orde, izadia izango da abiapuntua eta helburua, eta honetan ezarriko da fedea. Jainkoa gizakiaren eta historiaren zaindaria bazen, Jainkozko goi ardura edo probidentzia alegia; orain gizakiaren eta arrazoiaren etengabeko aurrerapenean izango da itxaropena. Gizakien betiko salbamena beste munduan jarri beharrean, orain salbamen alorra izango da historian, non giza lanaren bidez sortuko den salbamena.

Arrazionaltasun huts horretatik abiatuz aterako dira ontologia, gnoseologia, etika eta politika desberdinak, honako kategoriak erabiliz, besteak beste: berberatasuna edo identitatea, aurrerapenaren alde etengabeko historia, esentzia, egia eta gezurra, ongia eta gaitzia, ona eta txarra, Humanismoa, Osotasuna, Subjektua eta Objektua, zentzudun kontzeptua.

Ilustrazioaren egitasmoak, mundu adigarri izatea hartu zuen helburu. Arrazoiak zehaztu behar zituen ekonomia, politika, kultura

(erreligioa barne) eta gizartearen arauak gizakiaren eta gizartearen emantzipazio edo eskukotasuna ziurtatzeko.

Baina Ilustrazioaren bilakaera dela-eta, argi geratuko dira Argitasunaren arrazoi honen mugak zein diren. Izan ere, XIX. eta XX. mendeak aurrera joan ahala begien bistan geldituko dira zer-nola-koak diren ilustratuen Arrazoiaren berezko arrazoizkotasuna eta jabetasuna. Benetan, bi hauek grinek eta baldintzek hartuak daude. Ilustrazioaren idealak eta emantzipazioaren edo eskukotasunaren proiektua, giza subjektu arrazoidunean eta eskukoan oinarrituak, krisian murgilduko dira. Krisiak filosofia osoa hartuko du.

XVIII. mendearen bukaeran krisia nabarmena zen. Esate baterako, nerbio-sistemari lehentasuna eman zion ideologo materialista eta mekanizista zen Georges Cabanisek; edota boluntarismoari eta sensazionismoari Julien Offroy de Lamettriek eta Étienne Bonnot de Condillacek emandakoa.

XIX. mendea aurrera joan ahala krisia areagotu egin zen. Aurreantzean, pentsamenduaren alorrean izugarritzko eragina izango zuten hiru pentsalari nabarmendu ziren: Karl Marx, Friedrich Nietzsche eta Sigmund Freud. Subjektua, norberarekiko kontzientziaren zentzuan, Subjektu autokontzientearen ukazioa, filosofia garaikidea berretsiko badu ere, aipatu pentsalarien eskutik etorriko da –ahaztu gabe, Newton, Hume, Kant eta Spinozak ere, besteak beste, bide hori ireki zutela beren garaian–.

Marxek irmo defendatu zuen Ilustrazioak garatutako arrazoa, arrazoi burges zapaltzailea zela. Gizakien askatasuna besterendutakoen burujabetza zela; kapitalismoaren garapen indartsuaren aurrean emantzipazioaren edo eskukotasunaren proiektua benetako burujabetza ezkutatzen duen fetitxea zela. Bai baina, ez zion uko egin filosofiaren betekizun egiaztatzaile, legitimatzaile eta, beraz, arrazoiaren jabetasunari: filosofia marxistak, egitasmo askatzailea izanik, langilegoari eskaini behar dizkio baliabide intelektualak, moralak eta materialak, bere historiaren buru izateko. Modernitatearen kultura, pentsamoldeak eta kategoriak bertan behera uzten zituena Nietzsche izan zen. Arrazoa eta burujabetza borondateak sortutako tresnak besterik ez dira; era berean egiaren kontzeptua errealtatearen eta borondatearen egokitzapenean datza eta ez adimena eta objektuaren artean. Ez dira existitzen arrazoiaren arauak. Balore moralak, aldiz, jenoak sortu behar ditu bereak; errealtatea borrokan dagoen energia

da eta gizakia irauteko egokitu behar da. Adierazpen honetan bertan behera gelditzen ziren ilustrazioaren oinarriko pentsamoldearen euskarriak. Bere aldetik Freud-ek ere nabarmen uzten zuen subjektua ez dela bere kontzientziak nahi zuen bezain eskukoa, izan ere, bere kontzientziaren arrazoidunaren azpian ezkututzen delako irrazionaltasuna. Mia, subjektu filosofikoaren hondarra, harrapatua gelditzen da ezin kontrolatuzko zeraren edo ideia-irrika inkontzienteen eta neurritz kanpoko niaren mehatxuen artean. Honela subjektua razionala baino gehiago indar fisiko eta gizartearen biktima da. Dena dela, Freudek ez du ukatzen ilustrazioaren egitasmoa, hain zuzen, psikoanalisi terapiaren bidez Arrazoiaren indarra bultzatzen du eta subjektuaren tinkotasuna nahi du.

Egitasmo hauek zalantzan jarrarazten dituzte XX. mendeko pentsalariek. Max Weberrek lehendabizi eta Franckfurteko Eskolak gero onartu zuten modernitate egitasmoaren amaiera eta arrazoi instrumentalaren garaipena. Hauek salatzen dute arrazoi instrumental honen ez duela arrazionalizazioaren aldera bideratzen, baizik eta bitzta sozialaren burokratizazioa eta teknifikazioa.

Heideggerrek, bere aldetik, izakiaren ahanztura dela eta, ukatu egiten du subjektu ordezkatzaille ilustratua, metafisika, modernitatea eta teknikaren eta arrazionalizazioaren ondorio garratzak kritikatzeko dituen; haren lekuan beste pentsaera mota bat proposatzen du lehenatasuna lengoaiari emanez.

II. Mundu Gerraren ondoren, eta bereziki 60ko hamarkadaz gero, modernitatea salatzeari berriro ekin zitzaion eta bi postura ezberdin erradikalizatu ziren. Alde batetik, "modernitate burutu gabearren" defendatzaileen postura; Jürgen Habermasek, "baldintza postmodernoaren" teorikoei kontrajarriz, ilustrazioaren idealak berrezartzea defendatu zuen eta aldarrikatu zuen ilustrazioaren diskurtsoa, bere erroreak kritikatu ondoren, amaitu gabeko proiektutzat hartu behar zela, XXI. mendean gizakien gidaria izateko balekoa. Baina bereziki frantsesak ziren intelektualen belaunaldi berri bat izan zen "baldintza postmoderno" deitu zutenaren defendatzailea, denak ilustrazioaren proiektua amaitutzat ematen zutenak –hasiera batean estrukturalistak deituak (Georges Dumézil, Claude Lévi-Strauss), geroago postestrukturalistak (Roland Barthes, Jacques Lacan, Michel Foucault, Gilles Deleuze, Felix Guattari, Jacques Derrida) eta azkenik, postestrukturalisten eskutik, "postmodernoak" (aurreko postestrukturalistez gain,

François Lyotard, Gianni Vattino, Gilles Lipovesky, Jean Baudrillard)–. Baina bertan behera utzirik ilustrazioaren, haren zuzenketa edo bere idealen zentzugabekeriaren inguruan emandako eztabaida, postmodernitateetik hurbil dagoen genealogiaren apunte bat zirriborratuko dugu eta halaber azalduko ditugu postmodernitatearen ezaugarri batzuk, atze-oihal bezala globalizazioa mantenduz.

Pentsamendu estrukturalistarekin, lehenik eta behin, totalitatearen eta beste jakinduriaren berri eman eta legitimatzeko gai den jakintza unibertsalaren ilusio oro amaitua geratu eta, aldi berean, subjektu praktikoaren ametsa betiko abandonatua geratzen da, subjektuaren baitan aurkitzen baitira kontzientziaren eta botere legegilearen fazetak integratuta. Egitura batzuk daude eta hauek alde batera uzten dute totalizazioaren ideia hegeliarra eta baita "ego" husserliar edo kartesiar absolutua ere. Paradigma estrukturalista, subjektuaren boterea eta giza askatasuna egituraren erlazio determinatzaileek ordezkaturiko dituzte, esan nahi baita, konexio sinbolikoen eta esanahiaren erlazioen ordenak, haien baitan aurkitzen baita gizakia (ente oro bezalaxe) integratua. Baina gainera, etengabeko historia, gertaeren konexio tenporala bezala iritzirik, ilusio antropozentrikotzat kontsideratua izango da. Ondorioz, historiak gizakiaren etengabeko aurrerapen lerrobakarreko eta askatzailearen prozesu bezala iritzirik, esanahia galdu egiten du. Bigarrenez, estrukturalismoak subjektuaren nozioaren gainbehera abiatzen du, nozio hau zeinuarekin ordezkaturik; eta zentzu honetan subjektua da adierazle batek beste batetaz dioena. Lengoia errealtate burujabea da. Hau da, lengoaiaren filosofiak gaitzetsi egiten du subjektuaren figurak esanahia edukitzea. Kritikatu egiten da subjektua bere esperientzia eta asmoekin esanahi linguistikoen iturri izatea eta halaber arbuatzen da edozein teoria razionalista, esanahiaren bere asmoen subjektu egile eta azken epailea dela aldarrikatzen duena. Gizakiak galdu egin du sentidua hizkuntza landu eta pentsatzeko gai bezala. Hirugarrenez, egituren mugimendua egiturako elementuen kokapen aldaketak erabakitzen du. Azken finean, onartu beharrekotzat ikusten da egiturak direla erabakitzen dutenak, ez gizakia; historia era dialektikoan jarraikia dela zapuztea eta halaber subjektua bere kontzientziaren jabea, autopentsatzailea, berarekiko identikoa eta librea dela ukatzea –hemendik aurrera, subjektua beti emaitza bezala agertuko da, zerbait ekoiztua bezala, inoiz ez jatorrizko postulatu bezala–. Dena dela, subjektuaren nozioan emandako aldaketa honek filosofia postestrukturalistan eta postmodenistan zehar iraun egingo du.

Baina estrukturalismoak ez du agortzen modernitateari egindako kritika guztia, eta ez da agertzen ikuspegi filosofotik eten erradikal bat bezala. Azken finean "zeinuaren zientzia" bihurtu nahi du, giza zientziak sortzeko gai litzatekeen paradigma, batez ere Ferdinand de Saussure-en linguistikak garatutako teknika eta ereduaren arabera. Halaber gainera egitura guztien inbariantek eta kultura guztien batasuna eskainiko lituzkeen kode unibertsalera iristeko proiektuarekin, proiektu holistiko bat eskainiko luke.

Honela bada, postestrukturalistek, Nietzscheren eraginez, arbuaiatu egingo dute egituraren ideia, Subjektua bat edo Jainko bat sortuko lukeen pentsamendu metafisikoaren produktu kontsideratzen dutelako. Egituren formalismo eta aktibitatearik ezaren ordez, orain gauzen ezagutzan, kategoriatuak eta dinamikoak baloratzen dira, indarra, energia, produkzioaren motakoak. Kritika historiko guztien arabera, batzuk aipatuak ditugu, postestrukturalismoak ez du onartuko subjektua bere kontzientziaren jabea, autopentsatzailea, bere buruarekiko berbera eta eskukoa dela eta gainera ez dela gai ezberdintasunak bere baitan onartzeko, ordezkartzaren filosofiak eta identitatearen logikak atxiloturik. Alderantziz, ezberdintasunaren logika batetik, subjektua zatikatu eta disolbatu baten existentzia aldarrikatuko du. Ondorioz, bada, interesgune bezala onartuko dira lehenago jorratzen ez ziren alorrak, hala nola ezberdintasunak, zatiketak, dislokatzekoak, hausturak, inoiz ez esentziak. Horrela, postmodernismoan gizarte mugimendu berriak, gutxiengo sexual, politiko, linguistiko eta kulturalak, ekologia eta lurra, generoa, bakezaletasuna eta antimilitarismoa bultzatuko dituzten ideologiak agertuko dira.

Jada aitortua den bezala, duela mende bat baino gehiagoz aipatzen da krisia eta modernitatearen amaiera. Nietzschek salatu ditu bere mitoak. Joera salatzaile horretan bidaide ditu Max Weber, Martin Heidegger, Frankfurtoko Eskola, estrukturalistak eta postestrukturalistak. Modernitatearen amaieraz eta gizarte berri baten sorreraz data giltzarri bat osatzen dute bi testu ospetsuk: *Baldintza postmodernoa* (1980), J. FD. Lyotardena eta *"Modernitatea: proiektu amaitu gabea"* (1980), J. Habermasena. Krisia eta amaieraren uste sendoa ez da intelektualek bakarrik, baizik eta iritzi orokor bihurtu da Mendebaldeko modernitatearen ereduaren batere ez sinestea. Dena dela, bai batzuk bai besteak ados dira garai bat amaitu eta nolana deitua den beste bat –Vattimok "postmodernitatea"; Anthony Giddensek "mo-

dernitate beranta"; Ulrich Beckek "modernitate bihurkaria" etab.– sortu dela onartzeko. Eman dezagun ontzat postmodernitatea, hitz anbigua delako eta batere ez erraza zehazteko eta gainera nahikoa onartua.

Postmodernismoa postestrukturalismoaren garaiko pentsamendu frantsesaren hemorragia da. Laurogeiko hamarkadan Frantziaren mugak gainditurik, AEBetako kulturaren –kultura hegemonikoaren– muinetan barneratu zen, merkatu globalizatzailean murgildu eta beste zeinahi produktu (kultura) bezalaxe, mundializazioari atxiki zitzaion. AEBetan kokapena aurkitu ahal izan zuen besteak beste Derrida, Lyotard eta Baudrillard eta Vattimoren eskutik. Postmodernismoa, pentsamendua den aldetik, lan filosofiko eta sozialari aplikatu dakioke, zeinak laurogeikoen hamarkadan Mendebaldeko modernitatearen baloreen krisia aztertu eta adierazi nahi izan baitzuen; gorpuzten ari zen gizarte global hartan "gu" bat mugatuko zuten baldintzak –"baldintza postmodernoa"– aurkitu nahi izan zuten eta orobat globalizazioaren prozesurako giltzarriak ere. Honela bada, globalizazioaren paradigma berriaren beste interpretazio bat baino ez da.

Hain zuzen ere, aldatzen ari den gizarte baten aurrean geundeke eta baita teoria filosofiko jakin baten bidez mundua interpretatu eta aipatu gizartearen existentziaren baldintzak aztertzen saiatzen diren pentsalari batzuen aurrean ere. Beraz, mundu hori deskribatu behar da, aipatu munduaren baldintzak, pentsalari batzuen ideiak eta hauek munduaz egiten duten interpretazioa. Postmodernitate eta globalizazioa hurbilduko gara puntu batzuk zirriborratuz.

Globalizazioa edo mundializazioa gizarte mota berri baten formazio prozesuari dagokio, II. Mundu Gerraren ondoren eskala planetarioan garatzen ari den gizarteari. Haren kokapenak modernitatearekin hasi ziren transformazio ekonomiko, politiko, tekniko, zientifiko, erlijioso, filosofikoen aroaren agortzearekin kointziditzen du. Eta halaber kointziditzen du ilustrazioaren krisia –modernitatearena– biziagotzearekin, liberalismo filosofiko, politiko eta ekonomikoek beren baitan zituzten kontraesanek sortutako krisiarekin.

Baina batez ere, gizarte globalaren formazioa komunikabideen iraultzaren garaikidea da. Globalizazioa zibernetikak eta sare informatikoaren gizarteak dakarte. Orain aldaketak gertatzen dira denboraren arteko ia alderik gabe, eta komunikabideak distantzien gainetik daude; dena dago planetan eskura. Honek informazioaren zirkulazio es-

feran hazkunde esponentziala ekarri du eta benetakoa baino erreala-go bihurtu zirkulatzen duena bakarrik. Aldaketa erradikal hauek zailantzan jartzen dituzte giza izaeraren mugak, ustez naturalak ziren mugak, ezin aldatuzkoak. Aldaketak ezin ditu ulertu eta kontrolatu gizakiak, erronka dira bere pentsamenduaren kategorientzat eta bere kode etiko-politikoentzat, bere izate propioa suntsitu ahal izateko gai bilakatzen dira.

Postmodernismoaren eta globalizazioaren artean disfunczio bat gertatzen da. Globalizazioa lurbiraren izkina guztietara iritsi nahi duen kapitalismoaren adierazpena delarik, eta osagarri bezala bizitza mota berri bat ezarri behar duelarik –politika, kultura, gizarte forma berriak–, merkatuaren legeekin bat etorriko direnak, aldi berean postmodernitateak errealitate horri dagokion kulturaren estiloa interpretatu, adierazi, kritikatu nahi luke. Globalizazioak politika eta kultura ekonomiaren menpe jarri eta bere mugimendu hedakorrean dena erlatibizatzen duen bitartean, postmodernitateak bere jatorria erlatibismo kulturalaren auto-kontzientzian aurkitu du.

Baina halaber pentsa daiteke globalizazioaren eta postmodernitatearen artean alienazio-harreman bat ematen dela. Zentzu honetan, postmodernitatea ez litzateke kapitalismo globalizatuaren kontzientzia faltsua baino; merkatu unibertsalaren hegemonia ezkutatu luke, masen baitan eta merkatuaren demokrazian, kontsumo estilo ezberdinak bizitzaren formen aniztasuna direla sinesteko ilusioa sortuko luke. Azken buruan, potentzia inperialaren hegemonia eta kontrola ezkutatu litzuke, hots, horizontalki merkatu mundializatu eta militarizatuaren sistema bezala eta bertikalki gizabanakoak kontsumoaren subjektu bezala pertsonalizatuz hedatzen ari den potentzia.

Postmodernitatearen pentsamendua, gainera, globalizazioaren aurrean postestrukturalismoari hartutako hipotesi filosofikoekin administratu behar da. Suposamendu hauek ez dute onartzen ezerk bere barneko izaerarik ukan dezakeen, benetako izatea, aitzitik arazo nuklear guztiak arazo terminologikoak dira, arazo sinboliko-linguistikoak. Hizkuntzekiko eta bere kontingentzia eta historizitatearekiko erabat sentikorra den pentsamenduaren aurrean gaude. Hizkuntzak dira interesatzen dena osatu eta komunikatzen dutenak; ez mundua, munduaren ikuspegiak baizik; ez testua, testuingurua baizik; ez egia, gauzak adierazteko behar diren garaiak eta generoak baizik.

Orobat da garrantzitsua aurrerapenaren eta erlijio teknologikoa-
ren (teknokraziaren) ideologia kuestionatzea ere. Aurrerapenaren
ideia ez da aski gizarte berria interpretatzeko.

Ilustrazioaren garaiko subjektu hura gaur kontsumo subjektu
huts bihurtu bide da, ez razional eta autonomo, baizik eta heterono-
mo eta merkatuko legeen menpeko, ekoiztu baino areago kontsumi-
tu egiten duen merkatuan. Kontsumo subjektua, masa-terminoetan
bakarrik ulergarria eta merkatu demokraziaren testuinguruan. Politi-
koki gizarte zibil burges bezala subjektu izateko gai ez dena, uler-
tzeko eta parte hartzeko bere gaitasuna erabat gainditzen duten fluxu
monetario eta erabakien menpeko aurkitzen dena. Nia ez da intimita-
tearen esparru, kanporatu egiten den zerbait baizik; bere egitura
osoaren mugak eta erreferentziaren puntuak kanpo-errealitate tekni-
fikatuan kokatzen ditu, hau izanik gizabanakoaren benetako euskarri
eta esentzia.

Baina areago, subjektu honi edukitzearen eta izatearen arteko
mugak ezabatu egin zaizkio, aspektuaren eta esentziaren artekoak,
erreferenterik ezean esanahirik gabeko adierazle-multzoa, simuila-
kroen, hau da, edukirik gabeko itxuren sare lausotu batean oharka-
betuak. Simulakro honi eta denbora historikoa orainaldi absolutuari
egokitzeari erantsi behar zaio goi-kultura eta behe-kulturaren arteko
berdinketa, jakintzaren hierarkiek lur jotzea, behearazko berdinketa
gauzatu; masa-kulturaren gailentasuna da Mc. Luhmanen auzo glo-
balean kultura transmititzeko tresna nagusi bezala ikus-entzunezko
hedabideen eta Interneten nagusigo eta hegemoniaren monopolioak
lagundurik.

Filosofia bera ere merkatuaren produktu bezala arriskuan aur-
kitzen da eta saldua izateko balio handirik gabe, gainera. Filosofia
jada ez dago helburuak kudeatu, eta bideratzeko baldintzetan. Eta
zeri heldurik ez dagoenez, filosofo postmodernoen programa irekia
da. Espazio eta denboraren kudeaketa erabakigarria izango da dis-
kurtso filosofikoak iraun dezan. Filosofo hauen gogoeta saiatzan da
barne eta kanpoaren arteko aurkakotasun zurruna ezegonkortzen,
esanahi bakarreko adierazi egonkor izatera murrizteko ezintasuna
nabarmenduz. Baina likidatu gabe filosofia garaikideak orainaldia bere
modura "bizitzeko" duen lotgune bikoitza, horrela zehaztu ahal ditzan
"kanpoalde" bat, "ezberdintasun" bat, "marjina" batzuk nondik gaur-

kotasuna pentsatu ahalko lukeen, maila orokorretan subjektu kritiko ilustratuaz mintzo den perspektiba distantetik urrun.

Ziurtasunak izatea nahi zenaren azkena gertatzen ari da: askatasuna dependentziarekiko, arrazoia sineskeriarekiko, aurrerapenaren ziurtasuna halabeharraren aurrean; zibilizazioaren garaipena basakeriarekiko; zientziaren garaipena mitoarekiko; justizia eta bakea lortzea gerrarekiko; aberastasuna pobreziarekiko, osasuna gaixotasunekiko, bizitza heriotzarekiko. Hauek denak kontraera handiak dira, gerrak, miseria, gaixotasuna eta heriotza banatzen duen Mendebaldeak gidatuak, ez dira aurremodernoaren ondorioak, modernoarenak baizik.

Alde bat utzirik postmodernismoari filosofiaren hainbat frontetik, nola analitikoek hala kontinentalek egin dioten kritika, oroitarazi nahi dugu polemika saiotoxo bat postestrukturalismoaren aurkariek hedabideetan sortua. Postmodernismoa salatua izan da botereari berak egindako kritikaren funtsean, desio, oinarri kontzeptualen anbigutasunaren salaketan, kontraera handien faltsutasunean, hor iraun duela gizakiaren nietzschean disoluzioak eta asaldura sozial eta politikan inoperantziak eraginik gabe. Hain zuzen ere postmodernitatea izan da subjektuen baitan hutsune ideologikoa legitimatu duena eta konpromisoa hartzeko sentimendu etsipengarria sortu duena. Postmodernitatearen teoria aurkeztuko litzateke postestrukturalismoaren bertsio despolitizatu eta akritiko bezala eta proiekturik gabea. Nahiz eta bai sortu dituen edota suspertu mugimendu sektorialak. Honela bada, Frankfurtoko Eskolak postmodernoak neokontserbadore eta erreazionariotzat salatzen ditu, balore eta teoria liberatzaileak balio gabetzen saiatzen direlako eta modernitatearen proiektuaren baliozko elementuak kontserbatzeko gaitasunik ez dutelako. Azken buruan, gaingiroki bakarrik iradokitzen dugun aspektu honetan, postmodernoak aurkezten da arrazoi filosofikoak jorratu zituen filosofiaren eta emantzipazio proiektuaren amaieraren esparru bezala, ilustrazioaz gero behintzat gutxienez.

Pentsalariak

Postmodernitatearen inguruan agertu diren pertsonaiak ezberdinak eta konplexuak dira. Hala ere, protagonista batzuk oso laburki bederen aipatzera ausartuko gara: Jean-François Lyotard, Gianni Vattimo, Jean Beaudrillard, Frederic Jameson.

Lyotard

Lyotarden (1924-1998) ustetan, jakinduriaren estatutua aldatu egiten da gizarteak aro postindustrialean eta kultura aro postmodernon sartzean. Lyotardek postmodernoa gizarte postindustrialaren joerei lotzen die. Lyotardentzat gizarte postmodernoa ordenadoreen, informazioaren, jakinduria zientifikoaren, teknologia aurreratuaren, aldaketa guztiz azkarren gizartea da. Lyotarden pentsamendu berritzaileria guztia bi liburutan dago jasoa: *Baldintza postmodernoa* (1979) –postmodernismo filosofikoaren agiri fundatzailea– eta *Le différend: Phrases en dispute* (1983).

La condition postmoderne liburuaren tesi nagusia zen aro postindustrial eta postmodernora igarotzean jakindurian gertatutako aldaketa. Obra honetan kontaeren krisia aipatzen du. Kontaerak zientziak bere legitimazioa lortzeko behar dituen diskurtso handien erreferentzia dira, aurrean beste era bateko jakinduriak daudelarik, zeinen legitimazioa jada tradizioz finkatua baitago, hala nola kontaera mitikoa. Aro modernoan, zientziak, bere legitimazioa erdiesteko, Espirituaren dialektikaren kontaera baliatzen zuen, zentzuaren hermeneutika edo subjektu razionalaren emantzipazioa. Aro modernoak jasaten duen aldaketak, ordea, bete-betean afektatuko du ezinbestekotzat eta gehiengoak onartua zen prozesu legitimatzaile hau.

Jakinduria transformazio teknologikoak afektatua aurkitzen da, eta bere enuntziatuek informazio kantitate bihurtuak eta produktio-makinak ulertzeko modukoak izan behar dute. Jakinduria truke-balio huts bihurtzen da, informazio-merkantzia, eta aldi berean prozesu honetatik at geratuko den beste mota bateko jakinduriarekin gatazkan sartuko da, hots, jakinduria "narratiboarekin". Azken honetan, instituzioak legitimatu egin dira, eta legeak, narrazioaren bidez eta bere jatorriari eta komunitateko arbaso heroiei buruzko mito fabulatuen transmisio hutsez. Jakinduria zientifikoaz beste, kontaerek beren baitan ontzat ematen dituzte ez bakarrik egiaztatuak izan daitezkeen enuntziatu denotatiboak, baita era guztietako enuntziatuak ere, honek hizkuntza konplexuaren joko bihurtzen dituelarik eta zeinen arau pragmatikoak ikasi behar diren, funtsezko lotura soziala direlako. Hain zuzen ere, zientziak burutzen dituen enuntziatu denotatiboen isolamenduak suposatzen du joko linguistiko sozial eta bere praktika diskurtsiboen zientziaren beraren isolamenduaren ondoriozko problema izatea. Bi jakinduriaren arteko hiatua sakonagotuz etorri da elkarren beharrik ez izateraino eta elkar zapuztera iristeraino, izu-

garrizko joko linguistikoetan dihardutelako. Galdua duen legitimitatea berreskuratzeko, zientziak jakinduria narratiboan aurkitu nahi izango du laguntza, eta bi era nagusitan aurkituko du: subjektu kognitiboaren edota subjektu praktikoaren epopeia narratuz –Lyotardek “ezagutzaren heroia” edo “libertatearen heroia” deitzen die-; beraz, kontraera legitimatzailearen bi bertsio filosofiarren edo politikaren alderdietan.

Lyotarden bigarren tesiak hizkuntzen joko ezberdin eta anitzen heterogeneitate eta menperaezintasunaz dihardu, joko ezberdinen artean sailkatu, hierarkizatu eta doitu litzuzkeen metahizkuntza baten arbitrajea onartu nahi ez duten hizkuntzetaz eta, gainera, autonomoak eta beren arau propioez hornituak direnetaz.

Gizarte postmodernoa, nola kontraera espekulatiboak hala emantzipatzaileak –biek baliatzen zuten legitimatzaile bezala ezagutzaren aurrerapena edo historian libertatearen garapena– galdua dute indarrean irautea eta jada ez dute sineskortasunik. Inork ez ditu hizkuntza guztiak mintzaten, ez dago metahizkuntza unibertsalik, sistema-subjektua proiektuak porrot egin du, emantzipazioarenak ez du batere zerikusirik zientziarekin. Lyotarden ustez, legitimazioa bere praktika linguistikoak eta bere komunikazio-elkarrekintzak bakarrik ekar dezakete. Zientzia postmodernoa neurtezintasunaren paradigma ugaria du eta bere diskurtsoaren, efikaziaren, etekinaren, utilitatearen performatibitatearen legitimazio halaber klasikoa erabat arbuatuz, zientzialari postmodernoa beren sistema propio eta suposamenduen sendotasunik eza ikertzen aritzen dira. Legitimitate zientifiko berria akordiorik ezean aurkitzen da.

La condition postmoderne liburuan estalirik dauden bereziki justiziari buruzko arazo politikoez diharduen estudio filosofikoa da *Le différend*. Zehatzago esateko, hizkuntzen joko batean alde bietako bat isilaraztea nahi du.

Le différend liburuan Lyotardek hizkuntzaren jokoaren kontzeptua utzi eta “esaldien erregimenaz” ordezkutzen du. Hizkuntzaren jokoan jokalaria hizkuntza tresna bezala darabilten eragile aktiboak diren bitartean, aitzitik esaldien erregimenak esaten du esaldiek kokatzen dituztela jokalaria aipatu esaldiek aurkezten dituzten unibertsoetan, jokalarien edozein asmo edo intentzioren aurretik. Esaldia teoriaren oinarritzko unitate bezala hartzen du eta esaldien lotura filosofia horren eginkizuna litzateke. Lyotardek erregimen esaldien heterogeneitatea baliatzen du eta klase bat beste batera itzultzearen

egokitasunik eza edo esaldiak arautzeko balioko lukeen metateoria bat baliatzen du, adibidez iritzi teorikoen esaldiak eta iritzi moralen esaldiak. Azken jokabide hau benetako metadiskurtsoak eta eztabaidak ebazteko iritziak erabiltzen dituen diskurtso modernoarekin jarraitzea litzateke, ondorioz zapaltzeko eta ezberdintasunak eta diskurtso minoritarioak ezabatzeko. Interesen borroka honen soluzio bila, Lyotardek, aniztasuna, ezberdintasuna eta alteralitatea defendatuz, modernoan diskurtsoa baliatzen du. Bereziki Kant baliatzen du zeinek hirugarren kritikan ahaleginak egiten ditu gainditzeko deskribapen teorikoetatik deskripzio moraletara dagoen hutsunea. gDiskurtsoen heterogeneitatearen arazoarentzat soluzio bila, Lyotardek uste du irtenbide bat aurkitu duela *Judizioaren Kritikan*, zeina interpretatzen duen esaldien erregimen ezberdinak lotzeko proiektu bezala.

Nolanahi ere, Lyotardek uste du beti emango direla kriterio orokor edo unibertsal bezala kontsideratu ezinezko ezberdintasunak. "Gu" modernoa, komunitatea, elkartasuna, unibertsaltasuna hautsita daude. Auschwitzten ondoren, gizadiak ezin du bat bakarra izaten ahalengindu eta ezta giza baldintza unibertsaltasuna izatea ere. Baldintza postmodernoa, ordea, taldetan banatzeak eta interesen lehiak daukate zehaztua. Bizitza soziala eta kulturala beti egongo da postura ezberdinetan zatitua eta hizkuntzan gatazka sortzea ekidin ezinezkoa da. "Différend" kontzeptuak nahi duena da ezberdintasunak artikulatu daitezkeen lortzea eta ikuspegi minoritarioak eta oposiziokoak hizkuntzan agertzea eta gizartearen diskurtsoetan presente egotea. Différend-a justiziaren printzipioa da, non denek hitz egin ahal duten eta botere sozialaren jokoen terrenoan sartzea posible duten. Bi esaldi kontrajarri metaarau baten bidez ebaztea bietako bati injustizia egitea da; ez dago judizio unibertsalaren araurik. Hizkuntzak akordio ezaren lekuko izan behar du eta esaldiak lotzeko era berriak aurkitu, ez daitezkeen zapaltzaileak izan eta aldeetako inori injustiziarik ez egiteko.

Vattimo

Vattimo (1936) lehen garai batean korrante hermeneutikoaren barnean kokatua izan zen. Baina geroago azaldu ziren lan batzuen arabera –*Le avventure della differenza* (1980), *Al di là del soggetto* (1981), *Il pensiero debole* (1983) eta hurrengoak– "pentsamendu

ahularen" eta "postmodernitatearen" aitzindari izan da identifikatua. Honetaz emango ditugu zirriborro batzuk. Vattimoren jarduera filosofi-koak Nietzsche eta Heidegger-en planteamenduen eragina izan du.

Nietzschegandik balore absolutu metafisikoen ausentziaren teoria jaso zuen; Heideggerengandik izakia ez dela, baizik eta jazo edo gertatu egiten dela, eta ondorioz, izakiaren jazoera hainbat horizonte zehatzeetara irekitze linguistikoa dela, zeinetan izakiek gizaki bihurtzeko ahalbidea duten eta gizakiak berbera izatekoa. Ontologia bat izango litzateke non izakia eternitate eta egonkortasuna izatearen ideia ordezkatuko lukeen bizitza, heldutasunera iristea, jaiotzea eta hiltzea den izakiak.

Vattimok dio modernitatea amaitu dela eta postmodernismoa dela historiaren kontzepzio modernoaren esperientzia prozesu unitario eta aurrerapen bezala. Hau ziurtatzeko badaude arrazoi intelektu-alak, baina baita kolonialismo eta inperialismoaren ondoriozkoak diren historiko-sozialak ere,aldi berean gizarte konplexuaren etorrerarekin. Herri kolonizatuen askatasunak sentidurik gabe uzten du historia zentralizatua, gizadiaren europar idealak eragindakoa; hedabideen gizar-tearen agerpenak eta teknologien zabalkundeak biderkatu egin dituzte gertaeren jaso guneak eta interpretazioa. Vattimorentzat gaur egun historia etxean ditugun informazioen, kroniken, telebisoreen kopurua da. Vattimok uste du modernitateak legitimatutako kontaera handiak, ia gainditua dagoen metafisika sortzaille baten parte direla. Eta modernotik postmodernora igarotzea 'pentsamendu sendoa' edo metafisikoa 'pentsamendu ahulera' egindako pasaera bat dela. 'Pentsamendu sendoa' egiaren, batasunaren eta totalitatearen ize-
nean mintzatzen da; eta hau ilusio bat da, ezagutzan eta aktuazioan funts absolutuak ezartzera bultzatzen duena. Pentsamendu ahulak, logika uniboko baten aurrean, interpretazioari bidea irekitzen dio era-
bat; alderdiaren politika monolitiko eta bertikalaren aurrean, mugimendu sozialak bultzatzen ditu; abangoardia artistikoaren aurrean, arte herrikoi eta anitza berreskuratzen du; Europa etnozentrikoaren aurrean, kulturen ikuspegi mundiala erreskatatzen du.

Nolanahi ere, pensamendu ahula nolabaiteko nihilismo baten eran aurkezten da. Vattimok ziurtatzen du gizaki modernoak jasaten dituen azken ziurtasunak eta egia egonkorak erori ondoren, nihilismoarekin bizitzen jakin behar duela, izakiaren disoluzioaren espe-
rientzia sakon bizitzen jakin behar duela. Baina absolutuaren edo

sentiduaren rorketagatik tragikoa den nihilismo hau ere ez da nihilismo absolutua. Nihilismo ahul bat izango litzateke.

Aurrekoaren arabera, beraz, Vattimok ziurtatzen du postmodernismoaren inspiratzaileak Nietzsche eta Heidegger direla. Hain zuzen ere, postmodernismo positibo bat posible izango litzateke Nietzschek eta Heideggerrek burututako ontologiaren suntsipenaren emaitzak benetan onartzen badira bakarrik. Gizakia eta izakia metafisikoki eta platonikoki egitura egonkor bezala ulertuak diren bitartean, zeinek, ez-bilakaeraren domeinu baten barruan eta esperientziaren alor guztietan egitura sendoen mitifikazioan islatuz, pentsamenduari eta existentziari "fundatzeko" eginkizuna ezartzen dieten, bitartean ez zaio pentsamenduari posible izango postmodernitatea den aro postmetafisikoa era positiboan bizi ahal izatea.

Modernitatearen amaiera metafisikaren –egia, batasuna, totalitatearen– amaieraren eskutik letorke, nihilismoaren –funtzen ausentziaren nostalgjarik gabe bizitzearen– garaipenaren eskutik, eta izakiaren ahulduraren eskutik, hots, horizonte zehatzei irekidura linguistikoa atxikiz, horizonte hauetan izakiak gizakiarentzat eskuragarriak direlarik eta gizakia berberarentzat.

Baina iragana ez da galdu den zerbait, berarekiko erlazioa galdu dugun zerbait; iraganaren ezaugarriak bere kategoria nahiz eta distorsionatueta daramatzagu. Gainera gogora berrekartzen dugu metafisika. Iraganaren eta ziurtasun metafisikoaren oroipenaren erlazioetik sortzen da errukia. Esan nahi baita balore mugatua bakarrik duenarekiko arreta sutsuak hain zuzen ere balore erlatibo horregatik merezi duela kontuan hartzea, hots, errealitatean ezagutzen dugun balore bakarragatik. Errukia litzateke bizi denari eta bere aztarnei aitortzen zaien maitasuna, bidean uzten dituen eta iraganetik jasota berekin daramatzan aztarnei alegia.

Norbanako postmodernoa ziurtasun erlatiboan munduan bizi dena da; bere ezagutza eta ekintzarako egitura finkorik eta bermedunik gabeko munduan bizitzea lortzen duena; izakiaren eta existentziaren baldintza ahula onartu eta bere buruarekin eta bere finitude propioarekin bizitzen dakiena.

Vattimorentzat gizarte postmodernoa mass-media eta komunikabide orokortuaren gizartearekin estuki erlazionatua dago. Vattimorentzat hedabideek ez dute homologazioa sortzen. Irratia, telebista, egunkariak eztanda baten elementuak dira eta eztanda biderkake-

ta eta mundu ikuskeraren biderkaketa orokorra. Gizarte postmodernoak ez da monolitikoki kontzientea bere baitan, jada ez da posible gerruntze filosofiko hertsatzaile batekin estutzea. Aitzitik konplexua da non antzematen diren dibertsitatea bere ñabardura guztiekin, kultura anitzen mundua, bizikera dibertsioak. Gizarte postmodernoak duen itxurazko kaosa da aniztasunaren idealetan, tolerantzian eta demokrazian oinarritutako emantzipazioarentzat baldintzarik onena. Gizarte berri hau, postmodernoak, ez da hain dogmatikoa, dibertsitatea aitortzen du eta tolerantziaren kultura berriaren parte-hartzaile egiten da.

Vattimok eboluzionatu egin du teknikaren jarrera kritikotik gizarte aurreratu bateko aparatu teknologiko eta informatikoei jarrera positibo batera, gizarte postmodernoak hedabideen gizartearekin identifikatzeraino gainera. Honela, berak dio hedabideek ez dutela morrontza totalitarioa sortzen, premisak direla baizik kultura anitzen munduan bizitzeko gai den kokatu gabeko gizarte batentzat. Gauza bera da postmodernoarentzat diferentzien liberazioa. Postmodernitatean komunikazioak eta hedabideak izaera zentrala dute, baina etengabe diharduten emisoreen aniztasun horrek ez du ikuspegi unitarioa ematen, ezta ikuskera kontestualizatua eta independentea ere. Alderantziz, bideak irekitzen dizkie libertateari, dibertsitateari, tolerantziari, gutxiengo etniko, sexual, erlijioso, kultural, estetikoari eta bazter utzen ditu arrazionaltasun-modernitatearen, autoritarismoen, aurreiritzein, biolentziaren ikuspegi unitarioak. Hedabideak egia partzial, kontrajarri, konplexuen hedatzaile bihurtu dira, historiaren jarraipenaren helburu ontologikoei edo narrazio unitarioek inola ere gidatuak ez diren egien hedatzaile. Mundu anizkoitz honetan bizitzea gizakia izateko era berri baten esperientzia da.

Etika planteatzen da etikan filosofia gaindituz: pentsamendu metafisiko sendoa absolutista eta bortitza da; pentsamendu ahula biolentziarik ezarena da, karitate sekularizatua.

Jean Baudrillard (1929-2007)

Baudrillard postmodernitatearen pentsalaria da, teknologia eta irudiaren iraultza era zorrotzean aztertu duena. Postmodernitatea ezaugarritzeko orduan, Baudrillardek irudiaren, zibermediaren, telematikaren, suimulazioaren hiperrealitatearen eta simulakroaren kultura aztertzen sailatu da. Hala ere, honera iritsi arte, eboluzionatu egin

behar izan du. Bere lehen obretan (*Le Système des objets* [1968], *La Société de consommation* [1970], *Pour une critique de l'économie politique du signe* [1972], *Le Miroir de la production* [1973]) azterketa marxistaren eta semiologiaren konbinazio bat egiten du eta erabilpenaren balio eta trukearen balioaren arteko bereizketan zentratutako ekonomia politikoaren kritikaren oinarritzko tesitik urrundu egiten da. Egileak dioenez, postura hau mantentzea kapitalismoa-erekiko aurrera ez egitea litzateke zeren eta erabilpen balioaz Marxez duen diskurtso ia mitikoa ez baita truke balioaren negatiboa baino eta honek ez dio uzten Marxi ekonomia kapitalistaren funtsezko binomio honetatik at irauten. Honen alternatiba izango da oinarri ilustratua duen dikotomia metafisiko hau haustea, hots, gizakiaren oinarritzko behar besterenezinak dituen eta halaber giza naturan funtsatutako uste utilitarista eta pragmatikoan ere sinestea.

Irtenbidea hirugarren balio-mota bat aldarrikatzea litzateke, sinbolikoa, objektuak truke sistema sinboliko baten osagarriak kontsideratetik sortua, balioa hain zuzen ere beren arteko desplazamendu eta oposizio honetatik eskuratuz. Estrukturalismoa ez dago lehen hipotesi honetatik oso urrun, non balio sinbolikoa zeinuaren balioa baino ez den. Gizarte aurremodernoa, aurrekapitalista elkartruke modu sinbolikoa mantendu egingo lukete, geroago merkatu sistemak eta balio abstraktuak birrinduko luketena. Marx ez zebilen zuzen uste zuenean gizarte guztietan ematen zela produkzioaren lehentasuna, gizarte sinbolikoki egituratua eta erradikalki heterogeneoa sistema kapitalista produktibora igarotzen utziz, hau erabilpen eta truke balioak araututako transakzioetara bihurtzea izanik. Kontsumo gizar-tean objektuak zeinu bihurtzen dira, non behar naturalaren alorra faltsifikazioak, simulazioak eta mugarik gabeko erreproduzioak gaituzten den, non erabilpenaren erreferentzia galtzen den eta halaber esanahia, erreferentzia eta erreala-naturala direnen arteko bereizketa ere. Ez dago merkataritzako elkartruke, elkartruke sinbolikoa baizik non desagertu den errealitatearen printzipioa. Hauxe izango da Baudrillardaren ondorengo ibilbidea eta emankorra, hots, mundua des-errealizatzen eta ideologiaren kritika inbalidatzen duen simulakroaren kultura aurrera egitea.

Hauxe izango da beste postestrukturalistengandik aldentzeko duena. Baudrillardengan desagertu egiten da errealaren geruza sakonagoa baliatu nahi izatea –postestrukturalista batzuen geruza hau

onartzeak demostratuko luke oraindik ez dela eman pentsamendu ilustratuarekiko haustura-. Elementu erabakigarria errealitatearen printzipioa likidatzea, teknologiak burututako errealitatearen erailketa da *Le Crime parfait* (1995). Egileak simulakro orokorturantz ematen duen biran, sistematik at legokeen kanpo bat aurkitzeko posibilitate-tik, pribatizitatearen espazioaren erreserbatik subjektua-objektua no-zioei buruzko oihartzun denak gaudituta geratuko dira eta beren ordeztantza eta sarea egongo dira, komunokazioaren gizarte post-modernoari propioak zaizkionak. Subjektuak ez dira jada objektuetan proiektatzen, ez dago eurekiko identifikaziorik ezta gauzetarantz txera transmisiorik, dimentsio psikologikoa ere desagertu egin da boterearen eta propietatearen dimentsioekin.

Gauzeekin erlazionatzeko modua ez da txeratsua, ez jabetzailea, ez menderatzearena, ez eta prestigioarena ere; sinbolismoaren, metaforaren, urruntzearen gaitasuna desagertu egin da, gehienez ere hurrentasun metonimikoa geratzen da: psikologikoki eta mentalki proiektatzen zena, lurtean metafora bat bezala, eszena mental edo metaforiko bezala bizitzen zena hemendik aurrera errealitatean proiektatzen da, inolako metaforarik gabe, aldi berean simulazioarena ere baden espazio absolutuan. Gorputzak berak, etxeak, ingurumena, pribatizitatea eta intimitateak, denbora libreak ez dute jada sentidurik eta aurreko bizitza urrunekoaren aztarnak bezala irauten dute, non pertsonak beren artean erlazionatzen ziren, simulazioaren espazio masifikatuan lekua berriro definitu behar delarik. Halaber desagertzen da politikoa, publikoa, publizitateak ere desagertzeko joera hartzen du komunikazioaren espazio gordinean non dena erakutsi egin behar den eta ezin baita bereizi artearekin, arkitekturarekin edo politikarekin berarekin ere.

Pribatuaren eta publikoaren arteko mugak ezabatzea telebistan burutzen da, non, adibidez, audientzia maximoko programa bihurtzen den bizitza pribatu familiar baten edota zeinahi talderen eszenak zuzenean emitituz, aldi berean munduko gertaera sozio-politikoak afalduan egunerokotasun arruntenak bihurtzen direlarik. Alienazioaren logikak ere jada ez du balio, gainera alienazioaren onura sinbolikoak ere galduak izanik, hots, Bestea badela eta alteritateak engaina zaitzakeela onerako nahiz txarrerako. Alienazioa dagoen bitartean badago espektakulua, ekintza, eszena. Ez da gordintasuna, espektakulua inoiz ez da gordina. Gordintasuna hain zuzen ere espektakulurik

ez dagoenean hasten da, eszenarik ere ez dagoenean, dena ikuspen garden eta beheralako bihurtzen denean, dena informazioaren eta komunikazioaren argi-bizi-bizi eta ezinbestekotan erakusten denean, eta estasi hau gordina denean. Gordina da ispilu guztiak, begirada oro, irudi denak desegiten dituena. Gordina da errepresentazio ororen amaiera. Gordinarekiko erlazioak beste era bateko txerak eskatzen ditu.

Erreprezentazioak irudiaren, fantasiaren, proiektu desiratuaren, eszitazioaren nahasketa ahalbidetzen du; estrategiaren denborak –in *De la séduction* (1979)– jada oso urrun geratzen dira. Egunero gertatzen diren argudioen estiloa eta sentikortasuna erabat aldatu dira. AEB dira simulakro kulturalaren paradigma ez bakarrik mundu osoari ezarri diolako gerraren simulakroa, baizik eta herrialdea bera ere Disneyland deitu simulakro bat delako, hirugarren mailako simulazio baten estalduratzat erabiltzen delako: Disneyland hor egoteak “benetako” herrialdea Disneyland dela ezkutatzen du (nolabait esateko presondegiak hor egoteak ezkutatzen duen bezala, soziala bere osotasunean eta bere nonahikotasun banalean, espetxe mundua dela). Disneyland imaginario bezala aurkezten da gainerakoa benetakoa dela adierazi nahi balitz bezala, Los Angeles guztia eta inguratzen duen Amerika jada ez direlarik benetakoak, baizik eta hiperrealaren eta simulazioaren ordenakoak baizik. Jada ez gaude errealtatearen –ideologiaren– errepresentazio faltsu baten aurrean, ezkutatu nahi dena da benetakoa jada ez dela benetakoa eta, beraz, errealtatearen printzipioa salbatu nahi izatea.

Teorizazio hauek guztiak aplikatu eta sakontzen dira Baudrillardek *La Guerre du Golfe n’a pas eu lieu* (1991) testu sonatuan egiten duen teorizazioan, heldutasunean idatzitako liburuan.

Jameson

Esparru anglosaxoian hirurogeita hamarrekoen hamarkadatik postmodernismora iristen den marxismoa deitu izan da neomarxismoa edota postmarxismoa. Tradizio marxista aldarrikatzen duen kritika sozial, filosofiko eta kulturalaren joera bat da, era nabarmenean postmodernitateaz arduratzen dena. Baina, marxismo ortodoxoaz beste, egitura kulturala hartzen du azterketaren objektu nagusi beza-

la eta ez gainegitura huts bezala –esan behar da marxista batzuek postulatu ekonomizistak defendatzen jarraitzen dutela, esan nahi baita ekonomiaren hegemonia eta determinismoa eta honetan bat lektorke neoliberalismoarekin–. Kultura balore sozialen produkzio bat baino ez da eta orokorrean hori gabe ezingo litzateke inolako produktiorik. Erreferentziako autoreak Thompson, Williams, Anderson izan dira eta Erresuma Batuan 70ekoetan agertu zen marxismotik datoz, gero Eagletonen bidez Amerikako Estatu Batuetara igaroko dena. Belaunaldi honetakoan artean Jameson da aipagarriena.

Fredic Jameson (1934) izan da postmodernitateko teorialarien artean bikainena. Bere *Postmodernism, or the Cultural Logic of Late Capitalism* (1991) liburua klasikotzat kontsideratua dago gaurko aroa aztertzeko orduan. Berak dioenez, postmodernitatea kulturaliki kapitalismoaren hirugarren faseari dagokio, fase multinazionalari edo kontsumokoari, kapitalismo berantari.

Postmodernitateari buruzko bere liburu teorikoetan Jameson nabarmendu da Althusser, Man edo Derrida bezalako dekonstruktibistak, lakaniar psikoanalisi baliatu dituelako, Lyotard eta Baudrillardekin kidetasunak izan dituelako; baina hau guztia bere planteamenduen oinarri den marxismoaren baitatik garatua. Marxismo hau da sendotasuna, zorroztasun kontzeptuala ematen diona azterketa sozialari aplikatzen dizkion eskema teoriko sendoekin batera.

Ez du onartzen 70koen hamarkadan benetako sozialismoan gertatu ziren izugarrikeriek eta jazoera larriek probokatuta eman zen "desmarxifikazio" frantsesa, gertaera larri hauek zirela eta orduko teorialariek ezin izan zuten inola ere marxismoa eta kapitalismoa batasun, sistema eta totalitate bezala pentsatu. Hauen orde ezberdintasunak, mikrologia, fluxuak eta despolitizazio orokortua nagusitu ziren.

Jamesonek postmodernitatea sistema bateratu bat bezala aztertzen du. Onartzen du ikuspegi historiko totalizatzaile bat. Ez da barreiatzen postmodernitateak produkzio kulturalaren alor zabalean ontzat ematen diren balio gabeko aspektuetaz ekarpen puntualak jorratzen. Honek adierazi nahi du teoria postmodernoa zehaztutako alor bateratu bat nahi izatea, ezberdintasunaren logikak, heteronomia hutsak eta azpisistema aleatorio erlazio gabeek ezaugarritutako teoriak. Honela hautsirik gelditzen da postmodernoa, berez, iraganeko beste edozein denborarekin bateraezina eta menperaezina denaren

tabu teorikoa, gure garaia afektatzen duen joera autoerreferentzialaren tipikoa. Baina halaber esan nahi du kontraesan baten aurrean gaudela, zeren eta postmodernitateaz mintzatu nahi da, baina postmodernitatearen funtsezko aspektu batzuen kontra. Esan nahi baita, alor bat bateratu eta bertan ezkututzen diren identitateak zehazten saio bat eman zela eta baita alor horretako benetako bulkaden arrazoia aztertzen ere, nahiz eta teoria postmoderno bera nabarmenki ezaugarritzen den ezberdintasunaren logikaz. Gainera ez da aiantzi behar ortodoxia marxistaren baldintza totalizatzaile eta den-dena jorratu nahi izate batzuetatik alde egiteko gogoak neomarxismoaren barruan duen pisua: halabehararen fatalitatea; historiaren eta naturaren legeen itsutasuna; azken finean, ekonomiaren aspektu erabakigarria. Hain zuzen ere badirudi edozein perspektiba totalizatzaile eta abstraktu arbuizatzea dela kapitalismoaren fase honetako sintoma bat, zeinen teoria filosofikoa bera ez litzatekeen lagin bat baino, patologia hau areagotu eta abian jartzen duena, jakitera eman eta esplikatuz ordez.

Nahiz eta egia izan, ordea, marxismoak areago laguntzen duela sistema mundialaren lerro handiak ulertzen, bertako leku txikiak, zalantza esparruak edo jorratu ezinezko eremuak baino, Jamesonek esango du ezberdintasunak sortzen dituen sistemak sistema izanez jarraituko duela.

Jamesonentzat kontzeptu totalizatzaileetako bat produzitzeko era da; zehazkiago esanda, kapitalismoaren azken faseko produkzio moduak, garai honetakoak, postmodernitateko pentsamendu kulturalarekin jotzen du gailurra.

Ezkertiarren erradikalismo kritikoa ez bezala, zeinek onartzen baitute ekintza kulturala kapitatek landa kokatu eta kapitalismoari berari erasotzeko euskarri bezala erabili ahal izatea, Jamesonek esango du kultura eta merkaturak lotuta daudela –horregatik aienatu da eliteko kultura eta merkatal kultura edo masa kultura deituaren arteko muga zaharra (funtsean modernista)–. Jamesonen tesiak oinarritzat hartzen du postmodernitatea kapitalismo aurreratuaren arrazoi kulturala baino ez dela eta horregatik hain zuzen bi fenomenoak ezin direla era isolatuan kontsideratu. Kulturaren esparruko jarrera postmodernista oro ere, aldi berean eta nahitaez, gaurko kapitalismo multinazionalaren izaerari buruzko jarrera hartze politikoa da, inplizituki edo esplizituki.

Produkzio modu kapitalista berrian kulturak hartu duen lekua, postmodernoaren eredu kultural sistematikoa da postmodernitatea funtsean aldi modernotik bereizten duena. Multzoaren hipotesia da errealismo, modernismo eta postmodernismoaren periodizazio kulturala Mandelen kapitalismoaren hiru faseei egokitzen diena: merkatal kapitalismoa, inperialista eta kapitalismo aurreratua edo multinazionala. Funtsean, dena dagokie makinarekiko, teknologiarekiko gure erlazioei, zeina jakina, ezin baita izan erlazio modu berbera fase batean edo bestean. Marinettiren faszinaziotik zerbait teknologiko edo postmoderno sublime bat antzematera igaro gara. Informazio eta komunikazio sare izugarri baten gure errepresentazio ez perfektua berez ez da beste zerbait sakonagoaren irudi distortsionatua baino: gure garaiotako kapitalismo multinazionalaren sistema mundial guztia. Honela, gure gizarte garaikideko teknologia ez da liluragarria eta hipnotikoa berak duen indarragatik, botere eta kontrol sare hori atzematuko orduan ustez eskaintzen digun errepresentazio pribilegiatuaren eskemagatik baizik, gure ulermen eta irudimenarentzat somatzea ere ia ezinezko iruditzen zaigun sarea: esan nahi baita, kapitalismoaren hirugarren faseko sare global berri deszentralizatu osoa. Honela bada, nire ustetan, bikaintasun postmodernoa instituzio ekonomiko eta sozialen errealitate berri hau bezala uler daiteke bakarrik: errealitate izugarria, mehatxatzailea eta oso era ilunean soilik haute-man daitekeena.

Jamesonentzat gaur teoria garaikidea edo diskurtso teorikoa deitzen duguna halaber da berez fenomeno postmodernoa. Beraz, inkoherentea litzateke diskurtso teoriko garaikidearen azterketa teori-koen egia pentsamendu sistema baten barrutik defendatzea, non 'egiaren' kontzeptua postestrukturalismoak arbuaitzen duen metafisikaren parte baldin bada. Adibidez hermeneutika bezalako fundamendu baterantz sakontzea nahi duen pentsamenduaren edozein ereduri egindako kritika postestrukturalista kultura postmodernoaren beraren sintoma nabarmena da.

Jamesonen arabera, postmodernitatearen aurrean ez dago tokirik balorazioko iritzientzat, iritzi moralentzat, ez baita besteen artean "estilo" kulturala, kapitalismo aurreratuaren pautak kultural nagusia, zeini buruz ez baita orduan posible gogoeta historiko-dialektiko bakar bat baino burutzea, gaurko denbora eta iragana kontuan harturik kapitalismoaren barruko eboluzioan betetzen duen lekua dela eta.

Postmodernismoa fenomeno historikoa bada, iritzi moral edo morali-
zatzaile bezala bere berri emateko asmo guztia azken finean oker
kategorial bezala identifikatu behar da.

Beste oharren bat

Postmodernitateak filosofiaren amaierantz joko luke. Giro filoso-
fikoak horrela iragartzen zuen 90eko hamarkadan. Hala ere, filoso-
fia berriro ere indartzera doala dirudi. Indartze hau filosofiaren zeregin
sortzailea, duela bi hamarkada, amaitutzat jotzen zuten terminoen
baitan agertzen da. Diskurtso berria amaitutzat emandako hainbat
gai ari da berreskuratzen. Filosofia hiletsitzat emateko erabilitako
testu berberak gaur beste era batera irakurtzen dira. Anulatutzat
emandako hainbat gai berreskuratzea da eraberritze hori identifi-
katzea ahalbidetzen duena. Halaber dator berreskuratze hau indartze-
ra elkarrizketa filosofikoaren internazionalizazioa, planetako eskualde
ugaritan tradizio nazionalak abian jartzea eta baita maila guztietan
burutzen ari diren globalizazio prozesuak ere.

Hain zuzen ere, subjektuaren itzulera dator eta etikaranzko bira.
Pentsamenduan ematen diren bi polo hauen indartzea irismen han-
dikoa da. Zeren eta jada aipatu den bezala, subjektibitatea marxis-
moak desmuntatua baitzuen, psikoanalisiak hermeneutika, Heideg-
gerrek estrukturalismoa; honela subjektua krisiak erabat jota zegoen,
bai jakintzaren eta egia-ontzi bezala bai eta ekintzarako iturri
autonomo bezala ere eta, ondorioz, halaber iritzi moralak emateko
ere. Areago oraindik, filosofiak bilatu zuen objektibismoak erlatibis-
mora jotzea mehatxatzen zuen, planteamendu etiko oro disolbatuz.
Subjektibitatearen itzulera etikaren bidezkoa da. Errealitatean, XX.
mendeko filosofiaren porrotetako bat planeta mailako katastrofeel
aurre egiteko gaitasunik eza izan zen: mundu gerrak, holokaustoa,
Gulag, mehatxu nuklearra, krisi ekologikoa, gerra lokalak, endekapen
politikoa ez aipatzearren. Gaur egun bira etikoa filosofian gaurko ara-
zoei erantzuna kontzeptu berrieekin emanez ari da bidea egiten; eta
filosofiaren hainbat fokutatik ari da subjektu etikoa ernarazten.

Postmodernitaren gaurkotasunarekiko edo bertako partaide iza-
tearen kezka seguruenik ari da jada tokia egiten erantzukizunaren eta
etikaren lan filosofikoari, eta baldin bada baldintzarik hori aldarri-
katzeko nahiz eta periferia kulturalaren periferian gaudenok hautema-
teko barneko eta kanpoko hainbat eragozpen ukan.